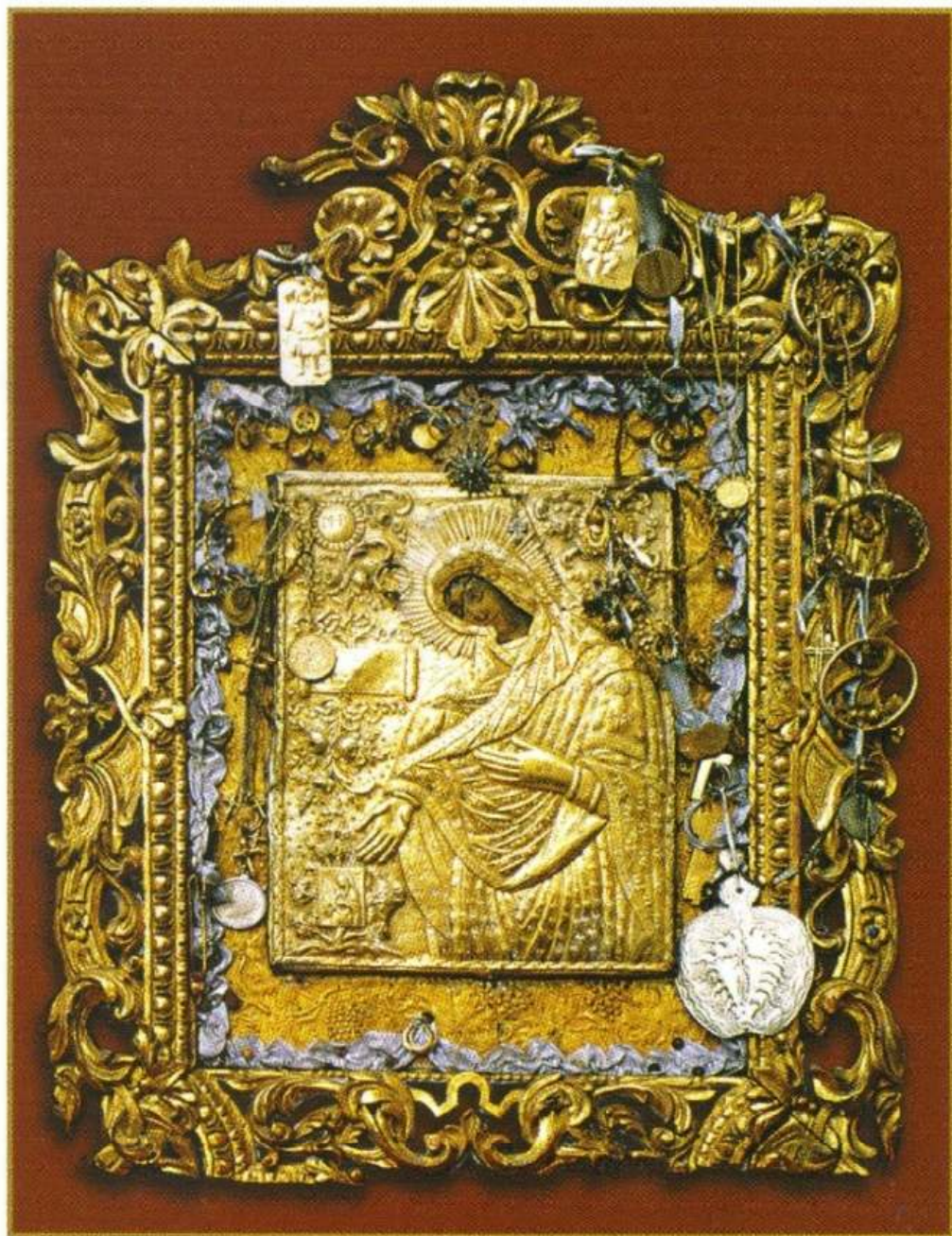

ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ

«Τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν» (Β' Κορινθ. ιγ', 9)

Τερά εἰκὼν Παναγίας τῆς Νεαμονιτίσσης

Τεύχος 5ον ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2012

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ & ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΕΩΣ

ΧΙΟΣ

Τεμάχιον τοῦ Ἱεροῦ Λειψάνου τοῦ Ἁγίου Κηρύκου
φυλασσόμενον εἰς τὴν Ἱερὰν Νέαν Μονὴν Χίου.

Ὁ Ἱερὸς Ναὸς Κοιμήσεως Θεοτόκου Πυργίου - Χίου.

Ἡ Παναγία στή Νεοελληνική Ποίηση

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καί Οἴνουσσῶν κ. Μάρκου

Ὅταν ἡ Κυρία Θεοτόκος, ἡ Παναγία μας, ἐπισκέφτηκε τήν Ἐλισσάβετ καί δέχθηκε ἀπό ἐκείνη τόν θεόπνευστο μακαρισμό «Εὐλογημένη Σύ ἐν γυναιξί», ἀπήντησε προφητικά: «Ἴδου γάρ ἀπό τοῦ νῦν μακαριοῦσί με πᾶσαι αἱ γενεαί».

Ὁ Θεομητορικός αὐτός λόγος εὗρηκε τήν ἐπιβεβαίωσή του μέσα στους αἰῶνες ἕως καί τίς ἡμέρες μας.

Ἰκανός ἀριθμός νεοελλήνων ποιητῶν ἐξεδίπλωσαν τὸ ἔσω εἰλητάριο τῆς καρδίας τους καί ἄφησαν τοὺς κονδυλοφόρους τους νά ἀναμέλψουν ὕμνο ἢ νά διατυπώσουν λυρικό λόγο γιὰ τήν Μητέρα τοῦ Θεανθρώπου.

Ὁ Γεώργιος Ἀθάνας ὑψώνει τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τὸ ἀκροθαλάσσι τῆς Ναυπάκτου πρὸς τὰ ψηλὰ βουνὰ τῆς Ρούμελης καί στὰ «Τραγοῦδια τῶν βουνῶν» εὐγνωμονεῖ τήν Παναγία πού βοήθησε νά ἐπιστρέψουν ζωντανοὶ ἀπὸ τὴν μάχη:

«Ἐσύ, πού καλογύρισες, μὴ λησμονᾷς τὸ τάμα!
Κινᾶμε, πᾶμε στον Προυσό, μαζὶ μ' ἐμᾶς χιλιάδες...
Μεγαλομάτα Παναγιά, τὸ ζωντανό Σου θάμα
γονατιστὲς δοξάζουνε μέσ στή Σπηλιὰ οἱ Μανάδες».

Ἡ Ἐφη Ἀλιανοῦ στή «Θάλασσα τοῦ Ζόφου» θὰ ἀγιογραφήσει ἓνα θεομητορικό πίνακα μὲ πινελιές ἀπ' τίς εὐλογημένες στιγμὲς τῆς λαϊκῆς εὐσεβείας τῶν Ἑλλήνων, σὰν «πρᾶξιν ἐπίβασιν θεωρίας» νηπτικῆς, ἀπόσταγμα τοῦ πνεύματος τῶν κολλυβάδων που ἀναγεννᾷ τὴν νεοελληνικὴ πραγματικότητα.

«Γιὰ μένα εἶσαι πάντα ἡ Παναγία τοῦ ἐλέους καὶ τοῦ πόνου.
Ἔρχεσαι πάνω ἀπὸ τὰ πέλαγα καὶ τῆς πατρίδας τὰ βουνὰ
σιωπὴ γεμάτη κι ἐγκαρτέρηση
– μὲ τίς γυναῖκες τοῦ λαοῦ μου τίς ἀπλές,
τίς μάνες τίς χαροκαμένες –
καὶ μυρίζεις λιβάνι κι ἀγέρα θαλασσινό,
θυμὰρι ἀπ' τὰ βουνὰ μας.

Λάμπει τὸ μέτωπό Σου, κάτω ἀπὸ τὴ μαντήλα τὴ σεμνή,
ἄστρο παντοτινὸ στὴ νύχτα τῆς ζωῆς μου».

Πρόκειται για ἕνα ἀπόσπασμα γεμάτο θεωρία φωτός, ὁσμὴ εὐωδίας πνευματικῆς, ἄκουσμα χερουβικὸ καὶ σιωπὴ νηπτική.

Ὁ Κούλης Αλέπης στα «Ποιήματά» του θὰ ἐπιχειρήσει ἕναν αἰγαϊκὸ διάπλου καὶ φτάνοντας ταξιδιώτης, ἐπισκέπτης, προσκυνητὴς στὴν Ὑπέρμαχο Στρατηγό, τὴν Μεγαλόχαρη Κυρὰ τοῦ Αἰγαίου, τὴν τραυματισμένη Παναγία τῆς Τήνου, θὰ ἐγκωμιάσει μὲ μία ἀπλὴ μεγαλοπρέπεια τὸν ἀνεκτίμητο θησαυρὸ τοῦ Κυκλαδίτικου Ἱεροῦ Νησιού:

«Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα, ἀνέγγιχτη κι ἀτίμητη κορῶνα,
μὲ τ' ὄραμα τῆς Πελαγίας, παρθένας μοναχῆς,
τοῦ χάρισε τὴν πάνσεπτη τῆς Παναγίας εἰκόνα,
λιμάνι στὴν καταδρομὴ κάθε φτωχῆς ψυχῆς».

Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἑλύτης στο γεμάτο ἀπὸ τὸν ἥλιο καὶ τὰ μελτέμια τοῦ Αἰγαίου «Ἄξιον Ἑστί» θὰ προσκαλέσει τὰ θαυμαστὰ ἔργα τοῦ Κυρίου, τὶς ὁμορφιὲς τοῦ Ἀρχιπελάγους μας, σὲ μία λατρευτικὴ σύναξη μὲ κέντρο τὴν Θεοτόκο, τὴν «Μακρινὴ Μητέρα, τὸ Ρόδον τὸ Ἀμάραντο»:

«Οἱ σημάντορες ἄνεμοι που ἱερουργοῦνε
πού σηκώνουν τὸ πέλαγος σὰ Θεοτόκο
πού φυσοῦν καὶ ἀνάβουνε τὰ πορτοκάλια
πού σφυρίζουν στα ὄρη κι ἔρχονται...»

Ὁ Παῦλος Κριναῖος σὲ μία ἱερὴ θαλασσογραφία θὰ εὐφράνει τοὺς ἀναγνῶστες του ἀπὸ «Τὸ χρυσὸ δυσκοπότηρο» μὲ τὸν προσευχητικὸ λυρισμὸ τῆς δέησης στὴν Παναγία γιὰ νὰ προστατεύσει τοὺς θαλασσινοὺς:

«Κυρὰ Ἐλεοῦσα Παναγία, κυρὰ Φανερωμένη
μέρεψε τ' ἄγριο πέλαγο πού ἀφροκρεμάει τὸν θρῆνο
βύθισε τ' ἄγριο σύννεφο μέσ' στὴ σπηλιὰ τοῦ ἀνέμου,
ράντισε ἀγίασμα τὰ νερὰ καὶ κάμε τα πελάγη
ν' ἀστράψει φῶς, τὸ ἄχραντο φῶς, πρωινὸ τῶν Εἰσοδίων».

Ἡ Παναγία εἶναι «τὸ μεθόριον κτιστοῦ καὶ ἄκτιστου», τὸ σύνορο μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων. Γι' αὐτὸ ὁ Ἀνδρέας Μαρτζώκης θὰ τὴν ἐπιλέξει γιὰ νὰ μεταφέρει στὴν Τρισηλίου Θεότητα τίς καθημερινές θλίψεις, πόνους καὶ ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων:

«Ἔχε κυρά, στή σκέπη Σου τὴν πικραμένη χήρα,
στόν πεινασμένο ἄνοιξε, σύ σπλαχνικὰ τὴ θύρα,
δῶσε τοῦ σκλάβου, Δέσποινα, ἐλεύθερη πατρίδα,
τοῦ ναύτη τὴν ἐλπίδα που πλέει στὴν ξενιτειά.

Τὴ μάνα παρηγόρησε πῶχει παιδὶ στὰ ξένα
καὶ χύσε μίαν ἀκτῖνά Σου γιὰ τὸν τυφλό, Παρθένα.
Κράτα τὸ γάλα ἀμίαντο τοῦ βρέφους, ποὺ βυζαίνει,
στρέψε στὴν οἰκουμένη τὸ βλέμμα σπλαχνικό».

Ὁ Ματθαῖος Μουντές θὰ μας ἀφήσει «Παρακαταθήκη» τὸ φύτεμα σὲ Βρονταδούσικο κῆπο τῶν «Ἀνθῶν τοῦ Δεκαπενταύγουστου».

«Γλυκιά, γαλάζια φαντασία, χρόνων μακρινῶν,
ὦ γλυκασμὲ τῶν ἀγγέλων,
πού ἡ Γεσθημανὴ δέν ἦταν πέρα, στὰ βουνὰ τῶν Ἑλαιῶν,
στῆς βιβλικῆς τῆς Χαναὰν τὰ μάκρη,
μὰ ἦταν τοπίο νησιώτικο δικὸ μας, κοντινὸ,
μὲ τ' ἀνθισμένα γιασεμιά, τὰ φούλια, τὸ βασιλικό,
στοῦ γιालοῦ μας κάποιαν ἄκρη».

Ὁ Ἄγγελος Σικελιανὸς θὰ τὴν ὑμνήσει στόν «Λυρικὸ Βίο» τοποθετώντας τὴν Ἑλλάδα νὰ στέκει μπροστὰ Τῆς καὶ νὰ Τὴν παρατηρεῖ:

«Καὶ Σὲ κοιτάει στὰ γόνατα καὶ Σὲ κοιτάει στὰ στήθια:
τὰ γόνατά Σου εἶναι σμιχτά, τῆς ἀρετῆς θρονὶ
κι ἀπὸ τὰ στήθια Σου ἄσματος τρέχει κρουνοὺς ἡ ἀλήθεια,
ἡ ἀγάπη τρέχει ἀστέρευτη μὲ τὴν ὑπομονή!»

Τὴν πίστη τοῦ στά θαύματα τῆς Παναγίας θὰ διακηρύξει ὁ
Γιάννης Ρίτσος:

«Ὅταν περνοῦσε ἡ Παναγία σιωπηλὴ κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα
κανένας δὲν τὴν ἄκουσε...

Ἀλήθεια ἓνας γέρος τυφλὸς βρῆκε τὸ φῶς του,
κι ἓνας παράλυτος περπάτησε,
καὶ τώρα μέσ' στά μάτια τοὺς πούχαν κλάψει πολὺ
κι εἶχαν κοιτάξει κατὰματα τῇ νύχτα,
ἄνθισε μιά μικρούλα μυγδαλιά.

Καὶ τὸ ἴδιο βράδυ ὁ ὕπνος τοὺς γίνηκε μιά φωλιά χελιδονιών
χτισμένη στὴ μασκάλη τῆς παλιάς καμπάνας».

Ὁλοκληρώνουμε αὐτὴ τὴν συνοπτικὴ, ἐνδεικτικὴ καταγραφή,
αὐτὴ τὴν Αὐγουστιάτικη ποιητικὴ παράκληση, μὲ τὸν ἐπικὸ
θρησκευτικὸ λόγο τοῦ Ἀριστοτέλη Βαλαωρίτη:

«Μὲ μιᾶς ἀστράφτ' ἡ Ἐκκλησιά, κι αἰσθάνετ' ἓνα χέρι
ὅπου τὸν ἀνεσῆκωνε... Μοσχοβολάει τ' ἀγέρι...
Τὰ μάτια τοῦ ἀνοιξ' ὁ παπᾶς... Στὸ κάτασπρό τοῦ γένι
τὸ δάκρυ τοῦ ἔσταζε βροχή... Κοιτάζει... καθισμένη
στο θρόνο βλέπει τὴν Κυρά, ποὺ τοῦ χαμογελοῦσε,
καὶ τὸ παιδί πού ἔχαίρετο καὶ πού τὸν εὐλογοῦσε.
Σὲ ποιό καλύβι, ἀγνώριστο, σὲ ποιά καρδιά θλιμμένη
νά πέρασες τῇ νύχτα Σου, Κυρά Φανερωμένη;
Ποιό μαραμένο λούλουδο ἢ Χαρὴ Σου, Κυρούλα,
κρυφά, κρυφά ν' ἀνάστησε, σὰν τ' οὐρανοῦ δροσούλα;...».

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΣΕΒ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ
κ. ΜΑΡΚΟΥ

γιά τίς ἐργασίες τῆς Ὀμηρικῆς Ἀκαδημίας (Χίος, Ιούλιος 2012)

Μέ πολλή ἀγάπη ἀποδίδουμε τόν εὐφρόσυνο χαιρετισμό καί τήν ταπεινή εὐλογία μας πρὸς τοὺς διακεκριμένους ὁμηριστὲς καί τοὺς ἐκλεκτοὺς συνέδρους, οἱ ὅποιοι ἀφοσιώθηκαν στίς ὁμηρικές σπουδές καί ἐντρυφοῦν στή μελέτῃ τῶν κλασικῶν γραμμάτων.

Ἡ Χίος δικαίως σεμνύνεται καί τιμᾶται ὡς τό κατ' ἐξοχὴν νησί τοῦ Ὀμήρου καί ὡς διαχρονικό διδασκαλεῖο τῶν ἔργων του, ἐνός ἀδαπάνητου θησαυροῦ μέ παγκόσμια ἀκτινοβολία, ὁ ὁποῖος ἐξακολουθεῖ νά μελετᾶται καί νά ἐμπνέει σέ οἰκουμενική κλίμακα. Ἡ ὁμηρική κληρονομιά διαποτίζει κάθε γωνιά αὐτοῦ τοῦ τόπου μέ βαθειές ρίζες, τόσο ἱστορικές καί βιωματικές, ὅσο καί στήν περιοχὴ τῶν γραμμάτων καί τῆς παιδείας.

Ἡ κληρονομιά τοῦ Ὀμήρου βιώθηκε ἐδῶ ὡς διαχρονικός συνεκτικός παράγοντας τοῦ Ἑλληνισμοῦ καί καλλιεργήθηκε δημιουργικά ὡς θάλλουσα καί ζωντανή παράδοση. Τήν κεντρικὴ αὐτὴ θέσῃ τοῦ Ὀμήρου στὸν ὀρίζοντα τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς διατήρησε καί ἐπαύξησε ἡ Ἐκκλησία μας, ἡ ὁποία περιέβαλε μέ πολλή ἀγάπη καί τιμὴ τόν κορυφαῖο τῶν ποιητῶν. Ἡ Ἐκκλησία οἰκοδομήθηκε «ἐν λόγῳ ἑλληνικῷ», ὡς συγκληρονόμος τῆς μακραίωνης γλωσσικῆς παραδόσεως, ἡ ὁποία εἶχε ἀρχὴ καί θαυμαστό πρότυπό της τό ἔργο τοῦ Ὀμήρου. Ἡ ἀπαράμιλλη χάρη, δύναμη καί βαρύτητα τοῦ ποιητικοῦ του λόγου γονιμοποίησε τήν ὑμνογραφία τῆς Ἐκκλησίας μας καί ἡ διδασκαλία Της ἀνέδειξε τό οὐσιαστικό μήνυμα τῆς ποιήσεώς του ὡς «ἔπαινον ἀρετῆς»: «Πᾶσα μὲν ἡ ποίησις τῷ Ὀμήρῳ ἀρετῆς ἐστὶν ἔπαινος, καί πάντα αὐτῷ πρὸς τοῦτο φέρει» (Μεγάλου Βασιλείου, «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων»).

Ἡ καταξίωση τοῦ Ὀμήρου στοὺς κόλπους τῆς Ὁρθοδοξίας μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ πολυάριθμα παραδείγματα τῶν φωτισμένων καί πολυγραφότατων ἀγίων ἱεραρχῶν τῆς Ἐκκλησίας μας, ἀπὸ τόν Μεγάλο Βασίλειο καί τόν Γρηγόριο τόν Θεολόγο ὡς τόν ἱερό Φῶτιο

καί τόν λόγιον ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης, ἅγιον Εὐστάθιον τόν Κατάφλωρον, προστάτη τῶν ὁμηρικῶν σπουδῶν.

Τοὺς ἐμπνευσμένους αὐτοὺς Πατέρες πλαισίωσε μία πλειάδα βυζαντινῶν ὁμηριστῶν, ὅπως οἱ Μιχαήλ Ψελλός, Ἰωάννης Τζέτζης, Ἰωάννης Πεδιάσιμος, Γεώργιος Παχυμέρης, Μανουήλ Χρυσολωρᾶς, ἀλλά καί πολλοί ἄλλοι, οἱ ὅποιοι δίδαξαν στήν Ἱταλία καί μεταλαμπάδευσαν τό πνεῦμα τοῦ Ὁμήρου καί τήν παράδοση τῆς ὁμηρικῆς φιλολογίας στήν Δύση.

Στό πεδίο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑμνογραφίας, ἀλλά καί σέ ὁμηρικές παραφράσεις τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου, ἡ χρήση τῆς πάλλουσας ὁμηρικῆς διαλέκτου καί μέτρων τῆς παραδόσεως τοῦ δακτυλικοῦ ἑξαμέτρου ὑπηρετεῖ καί ἐμπεριέχει τήν λειτουργία ἑνός ὕφους ὑψηλοῦ καί ὑπερβατικοῦ, ἐνδεδειγμένου γιά ἱερά θέματα, ὅπου ἡ ἀρτιότητα τῆς μορφῆς ἀμιλλᾶται τήν σοβαρότητα καί τό ὕφος τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο, ἡ ἀκτινοβολία τοῦ ὁμηρικοῦ λόγου ἀναδεικνύεται καί καλλιεργεῖται ὑπό χριστιανική ὀπτική ὡς ἡ ἀρτιότερη καί πληρέστερη ἐκφραση τοῦ θείου δώρου τῆς ποιήσεως καί τῶν ἀγνῶν ἠθικῶν ιδεωδῶν τῆς ὁμηρικῆς ἀριστείας.

Στό ἔργο τοῦ Ὁμήρου ἀναγνωρίζουμε τό κάλλος καί τήν παιδευτική δύναμη, τό καύχημα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καί τό δίδαγμα ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας. Χρέος μας εἶναι ἐπίσης νά συλλάβουμε βαθύτερα τήν ὁμηρική παράδοση, ὅχι μόνο ὡς μέρος τῆς κληρονομίας μας, ἀλλά καί ὡς διαρκή μετάληψη χάριτος καί πνευματική ἀφύπνιση στή βάση μιᾶς ψυχικῆς καί πνευματικῆς ἀναγέννησης.

Συγχαίρω ἀπό τό βάθος τῆς καρδιάς μου τήν Ἐλλογιμωτάτη κ. Μαρία-Ελευθερία Γιατράκου καί ὅλους τοὺς ἀγαπητοὺς διοργανωτές καί συνέδρους γιά τήν γενναία καί εὐρεΐα τους συμβολή στήν προαγωγή τῶν θησαυρῶν τῶν κλασικῶν γραμμάτων καί τῆς μελέτης τῶν λαμπρῶν δημιουργιῶν τοῦ ὁμηρικοῦ λόγου, σέ πείσμα τῶν χαλεπῶν καιρῶν, καί θερμά εὐχομαι πλατειά εὐόδωση τῶν ἐφετινῶν ἐργασιῶν τῆς Ὁμηρικῆς Ἀκαδημίας, μέ τόν φωτισμό καί τήν εὐλογία τῆς Χάριτος τοῦ Κυρίου μας.

Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΤΟΥ ΟΜΗΡΙΚΟΥ ΣΤΙΧΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΡΩΪΜΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ ¹

Του Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρών καί Οίνουσσών κ. Μάρκου.

Α'

Ἡ θεμελίωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μέ τήν ὁποία ἐπισφραγίζεται ἐπισημως ἡ μετάθεση τοῦ κέντρου βάρους τῆς Αὐτοκρατορίας στήν Ἀνατολή καί σηματοδοτεῖται ὁ σταδιακός μετασχηματισμός τῆς φυσιογνωμίας της, δέν εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα μόνο τόν θρίαμβο τῆς Ἐκκλησίας, μέ τήν αἴσια ἐπικράτηση τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλά καί τήν ἐδραίωση τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρα τοῦ Βυζαντίου, μέ τήν ἐγκαθίδρυση, οὐσιαστικά, τῆς γλώσσας τοῦ Ὁμήρου ἐπὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου. Μολονότι ἡ ἐπίσημη γλώσσα τῆς διοικήσεως παραμένει ἡ λατινική, ἀντιπροσωπεύοντας τήν ἴδια καί ἀμετάβλητη ἀντίληψη τῆς ρωμαϊκῆς κληρονομίᾳς του γιά τό κράτος καί τήν ἐξουσία, ἡ ἑλληνική παράδοση διαποτίζει τώρα περισσότερο ἔντονα καί καταλυτικά ἀπό ποτέ τήν αὐτοκρατορία σέ ὅλη τήν ἐπικράτειά της, ἀλλά καί τήν νέα πρωτεύουσα χάρη στήν αὐτοκρατορική μέριμνα γιά τήν ἵδρυση ἐκπαιδευτηρίων, βιβλιοθηκῶν καί κέντρων ἀντιγραφῆς.

Στήν περιοχή τῶν γραμμάτων καί τῆς παιδείας τό προβάδισμα ἐξακολουθοῦν νά ἔχουν οἱ μεγάλες σχολές τῆς ἑλληνιστικῆς Ἀνατολῆς, μόνο πού τώρα ἡ ἀγωγή δέν ὁλοκληρώνεται στήν ἀγορά, τά γυμνάσια καί τό θέατρο, ἀλλά στήν ἐκκλησία, τήν πνευματική ἀσκήση, τήν κατά Χριστόν μαρτυρία καί ζωή. Μέσα στίς ἱστορικές διεργασίες τοῦ 4ου μεταχριστιανικοῦ αἰῶνα, ὁ ὀρθόδοξος χριστιανισμός, ταυτιζόμενος πλέον μέ τήν αὐτοκρατορία, θά ἀναδειχθεῖ ὡς ἡ κυριότερη συνισταμένη τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Νέας Ρώμης. Τό οὐσιῶδες ἐδῶ εἶναι ἀκριβῶς ὅτι καί ἡ Ἐκκλησία οἰκοδομήθηκε κατ' ἐξοχήν «ἐν λόγῳ ἑλληνικῷ». Συνακολούθως, ὁ πρωτοβυζαντινός χριστιανισμός βρέθηκε συγκληρονόμος τῆς ἰδίας μακραιώνης γλωσσικῆς παραδόσεως, ἐξασφαλίζοντας κατ' αὐτόν τόν τρόπο μίαν θαυμαστή συνέχεια παρὰ τήν θεμελιακή τομή πού ἐπέφερε στήν θεώρηση τοῦ κόσμου καί τῶν πραγμάτων. Ἡ αἶγλη καί ἀκτινοβολία τοῦ Ὁμήρου στά πλαίσια αὐτά ὡς τοῦ κορυφαίου τῶν ποιητῶν, στό ἔργο τοῦ ὁποίου ὁ ἑλληνικός λόγος εἶχε φθάσει σέ μορφή τελειότητας, ὑπῆρξε κυριαρχική. Δέν θά ἦταν ὑπερβολή ἂν λέγαμε ὅτι ὁ ὀρίζοντας τοῦ πρωτοβυζαντινοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, χριστιανοῦ καί ἐθνικοῦ (ἢ ἐθνικοῦ πού μεταστρέφεται στήν χριστιανική πίστη), κατακλύζεται ἀπό ὁμηρικούς ἐξαμέτρους, τούς ὁποίους ἔχοντας πάντοτε διά στόματος ἦταν

¹ Ἀνακοίνωση κατά τίς ἐργασίες τῆς Ὁμηρικῆς Ακαδημίας (Χίος, Ιούλιος 2012).

σέ θέση νά ἀνακαλεῖ, νά ἀναπροσαρμόζει καί νά ἀναδημιουργεῖ μέ εὐχέρεια καί δεξιότητες ἀνά περίσταση.

Ὁ Μέγας Βασίλειος, σέ ἐπιστολή του πρὸς τόν ἰσάδελφο φίλο του Γρηγόριο τόν Ναζιανζηνό, περιγράφοντας τὴν τοποθεσία τὴν ὁποία ἐπέλεξε γιὰ νά ἀσκηθεῖ στὸν Πόντο, παραβάλλει τὸ τοπίο μέ «τὴν Καλυψοῦς νῆσον, ἣν δὴ πασῶν πλεον Ὅμηρος εἰς κάλλος θαυμάσας φαίνεται»(1). Ἀντίστοιχη εἶναι ἡ ἐκφραση τοῦ τοπίου τῶν Οὐανώτων τῆς Καππαδοκίας ἀπὸ τόν Γρηγόριο, πρὸς «τὸ Νῆριτον ἐκεῖνο τὸ Ἰθακήσιον, ὃ φησιν ὁ ποιητὴς ἀριπρεπὲς τε εἶναι καὶ εἰνσιφύλλον»(2), ἐνῶ ὁ ἴδιος ἀρχίζει τὴν 5ῃ ἐπιστολή του μέ προοίμιο πέντε ὁμηρικῶν στίχων. Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν μαρτυριῶν πού θά μπορούσε κανεὶς νά παραθέσει, ἡ ἐπιστολογραφία καί τὸ εὐρύτερο ἔργο τοῦ Συνεσίου τοῦ Κυρηναίου βρίθουν ὁμηρικῶν ἀναφορῶν, ἐνῶ ὁ Χορίκιος Γάζης (6ος αἰ.) ἐμπλουτίζει κάθε τόσο μέ στίχους ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα καί τὴν Οδύσσεια τίς ἐκφράσεις του τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Ἁγίου Σεργίου καί τοῦ Ἁγίου Στεφάνου στὴν ἴδια πόλη(3).

Ἡ κεντρικὴ αὐτὴ θέση τῶν ὁμηρικῶν ἔργων στὴν πρώιμη βυζαντινὴ συνείδηση μαρτυρεῖται καί ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ σπουδὴ τους ἀποτελοῦσε τὸ θεμέλιο τῆς παιδείας, ὁ χαρακτήρας τῆς ὁποίας θά παραμείνει ἑλληνικὸς, δηλαδὴ ἐθνικὸς, καί ὑπὸ τὸ νέο χριστιανικὸ πρίσμα. Ἦδη ὁ Δίων Χρυσόστομος σημειώνει ὅτι «Ὅμηρος δὲ καὶ πρῶτος καὶ μέσος καὶ ὕστατος παντὶ παιδί καὶ ἀνδρὶ καὶ γέροντι, τοσοῦτον ἀφ' αὐτοῦ διδοὺς ὅσον ἕκαστος δύναται λαβεῖν»(4). Τρεῖς αἰῶνες σχεδὸν ἀργότερα, ὁ Συνέσιος, ἐπίσκοπος Πτολεμαῖδος, σέ ἐπιστολή του πρὸς τόν ἀδελφὸ του Εὐόπτιο (ὁ ὁποῖος καί τόν διαδέχτηκε πιθανότατα στὴν ἐπισκοπικὴ ἔδρα), περιγράφοντας τὴν πρόοδο τοῦ ἀνηψιοῦ του Διοσκουρίου ἀναφέρει ὅτι «ἀναγινώσκει καὶ πρόσκειται τοῖς βιβλίοις», ἀπαγγέλοντας μέ εὐχέρεια ἀπὸ στήθους πενήντα στίχους καθημερινά(5). Ὁ Ἀγαθίας Σχολαστικός, γνωστός σήμερα κυρίως γιὰ τὰ ἐπιγράμματά του καί τὸ ἱστοριογραφικὸ του ἔργο, γράφει τόν 6ο αἰῶνα περὶ τῶν Δαφνιακῶν του, τῆς συλλογῆς ἐρωτικῶν ποιημάτων πού ἐκπόνησε σέ νεαρή ἡλικία: «Ἐτύγχανον γὰρ μᾶλλον δὴ τι ἐκ παίδων τῷ ἥρῳ ῥυθμῷ ἀνειμένος, καί με ἤρεσκε τὰ ἡδύσματα τῶν τῆς ποιητικῆς κομψευμάτων. Καὶ τοίνυν πεποίητά μοι ἐν ἑξαμέτροις βραχέα ἅττα ποιήματα, ἃ δὴ Δαφνιακὰ ἐπωνόμασται, μύθοις τισὶ πεποικιλμένα ἐρωτικοῖς καὶ τῶν τοιούτων ἀνάπλεα γοητευμάτων»(6). «Τελικά», ὅπως σημειώνει ὁ καθηγητὴς Paul Lemerle, «δὲν ἔχουμε κανένα λόγο νά πιστεύουμε ὅτι ἡ ἐκπαίδευση ἐνός νεαροῦ Ἑλλήνα τοῦ 5ου αἰῶνα διέφερε ριζικὰ ἀπὸ τὴν ἐκπαίδευση ἐνός νέου τοῦ 2ου αἰῶνα». Τὰ πολυάριθμα παραδείγματα πού παραθέτει ὁ Μέγας Βασίλειος ἀπὸ τόν Ὅμηρο στὴν πραγματεία του «Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων» ἐπιβεβαιώνουν τὴν σπουδαία θέση του στὴν ἐκπαίδευση καί τὰ σχολικὰ προγράμματα. Πλουσιώτατη εἶναι συγχρόνως ἡ πρωτοβυζαντινὴ χειρόγραφη παράδοση τῆς Ἰλιάδας, τοῦ πλεον διαδεδομένου ἔργου μετὰ τὰ

ιέρα κείμενα, όπως μαρτυρούν οι ιστορικές πηγές και προκύπτει από τα παπυρολογικά ευρήματα και τα σωζόμενα κοινά και εικονογραφημένα χειρόγραφα, μεταξύ των οποίων τό περίφημο της Αμβροσιανής βιβλιοθήκης (5ος αι.).

Σέ μία εποχή όπου παιδεία και λογοτεχνία στηρίζονται στην δημιουργική μίμηση, μέ την βυζαντινή πλέον έννοια(7), άναγνωρισμένων λογοτεχνικών προτύπων, ή κληρονομιά του Όμήρου, κοινό κτήμα και διαχρονικός συνεκτικός παράγοντας του έλληνισμού, καλλιεργείται στά χέρια των χριστιανών και έθνικών λογίων δημιουργικά ως μία θάλλουσα και ζωντανή παράδοση, ή οποία έκφράστηκε μέ αξιόλογα έργα έκατέρωθεν. Δέν πρόκειται λοιπόν για άναβίωση, αλλά για επιβίωση, δηλαδή για μίαν οργανική συνέχεια, στην οποία συνέβαλε καθοριστικά ό προσδιορισμός των σχέσεων του χριστιανισμού μέ τόν έλληνισμό, όπως θεμελιώθηκε στό έργο των πρώτων Απολογητών και παγιώθηκε μέ τή διδασκαλία των μεγάλων Πατέρων του 4ου αιώνα, οι οποίοι θά ύποστηρίξουν και θά καλλιεργήσουν μέ ιδιαίτερο ζήλο και άφοσίωση τά έλληνικά γράμματα, δημιουργώντας τόν χρυσούν αιώνα της εκκλησιαστικής γραμματείας. Όσον άφορά στή μίμηση, πρόκειται για ένα σύνολο μεθόδων και συμβάσεων άναφοράς στό παρελθόν, φορτισμένο όμως μέ νέα σημασία, πού δέν πρέπει νά παραθεωρούμε ως αρχαϊσμό ή λογοτεχνική επιτήδευση, καθώς ύπηρετεί και έμπεριέχει τή λειτουργία ενός ύψους ύψηλου και ύπερβατικού, χαρακτηριστικού της φυσιογνωμίας της βυζαντινής καλλιτεχνικής δημιουργικότητας(8).

Ένα κύριο γνώρισμα της λογοτεχνικής αυτής παραγωγής είναι ή χρήση όμηρικης ή όμηρίζουσας διαλέκτου και προσωδιακών μέτρων της παραδόσεως του δακτυλικού έξαμέτρου, αλλά και του έλεγειακού διστίχου. Έκφράστηκε σέ έπικά ποιήματα, επιγράμματα, έμμετρες έκφράσεις, αλλά και σέ όμηροκέντρωνες μέ χριστιανικά θέματα, άνάμεσα στά οποία συγκαταλέγονται έργα μέ ύψηλή αισθητική άξία και μέ έντυπωσιακή δεξιότητα και πρωτοτυπία στην επεξεργασία του παραδοσιακού ύλικού. Για παράδειγμα, στό πεδίο της μετρικής, ό Νόννος εισάγει στους έξαμέτρους του στοιχεία του τονικού ρυθμού, κάτι πού εφαρμόζεται μέ άλλη μορφή ήδη σέ όρισμένα ποιήματα του Γρηγορίου του Θεολόγου.

Τήν ίδια περίοδο άναπτύσσεται βεβαίως και μία αξιόλογη έξαμετρική ποιητική παραγωγή μέ έθνικά θέματα, εκτεινόμενη σέ χιλιάδες στίχους. Τό έπικό έργο του Κοϊντου Σμυρναίου (Τά μεθ' Όμηρον ή Παραλειπόμενα του Όμήρου) θά διαδεχθούν τόν επόμενο, 5ο αιώνα, τά Διονυσιακά του Νόννου του Πανοπολίτου. Τίς μετρικές άντιλήψεις του τελευταίου στή σύνθεση στρογγυλών έξαμέτρων θά ακολουθήσουν πολλοί άλλοι ποιητές, όπως ό Τρυφιδώρος, ό Κόλλουθος, ό Παλλαδάς, ό Μουσαίος και ό Κϋρος ό Πανοπολίτης, του οποίου ό έμμετρος πανηγυρικός προς τόν Θεοδόσιο Β' συμπεριλαμβάνεται στην Παλατινή Άνθολογία (15, 9). Σέ έξαμέτρους

συντίθενται καί οἱ Ὑμνοι τοῦ Πρόκλου. Ἡ ἐπίδραση τοῦ Νόννου διαπιστώνεται ἐπίσης στήν ποίηση τοῦ Διοσκούρου ἀπό τήν Ἀφροδιτόπολη τῆς Αἰγύπτου (6ος αἰ.), στήν ὁποία βρίσκουμε ἐκχριστιανισμένα θέματα τῶν Διονυσιακῶν, ὅπως τόν Φαέθοντα καί τόν Νεῖλο.

Ἐξέχουσα θέση στήν χριστιανική λογοτεχνική παράδοση τοῦ 4ου αἰῶνα κατέχει τό ποιητικό ἀνάστημα τοῦ ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὁ ὁποῖος καλλιέργησε ἐμπνευσμένα καί μέ εὐαισθησία τό ἐξάμετρο ἐκτενέστατα, στά δογματικά ἔπη του, σέ ὀρισμένα ἀπό τά ἱστορικά καί ἠθικά, καί τέλος στά ἐπιγράμματά του, τά ὁποῖα καταλαμβάνουν τιμητική θέση στήν Παλατινὴ Ἀνθολογία (ὁλόκληρο τό 8ο βιβλίο τῆς ἀπαρτίζεται ἀπὸ ἐπιγράμματά του, 256 συνολικά). Στά θεολογικά του ποιήματα, ὅπως ὁ Ὑμνος εἰς Θεόν, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ 15 στρογγυλοῦς ἐξαμέτρους στίχους, παρατηροῦμε πῶς ἡ ἀρτιότητα τῆς μορφῆς ἀμιλλᾶται τῇ σοβαρότητα καί τό ὕφος τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ. Ὁ Γρηγόριος ἀλλοῦ θά ὑποστηρίξει ἐνθερμα τήν ἔμμετρη ποίηση, ὅπως στό ποίημά του *Εἰς τὰ ἔμμετρα*, ἀλλά καί στίς ἐπιστολές του θά σημειώσει: «Εἰ δέ οἱ μακροὶ λόγοι καί τὰ νέα ψαλτήρια καί ἀντίφθογγα τῷ Δαυίδ καί ἡ τῶν μέτρων χάρις ἡ τρίτη Διαθήκη νομίζεται, καί ἡμεῖς ψαλμολογήσομεν καί πολλὰ γράψομεν καί μετρήσομεν. Ἐπειδὴ δοκοῦμεν καί ἡμεῖς Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν· εἶπερ Πνεύματος χάρις τοῦτό ἐστίν, ἀλλὰ μὴ ἀνθρωπίνῃ καινοτομίᾳ»(9).

Ἰδιαιτέρο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ Μεταβολές, ἔμμετρες δηλαδή παραφράσεις τῶν βιβλικῶν καί χριστιανικῶν κειμένων σέ γλῶσσα ὁμηρική, καθὼς καί οἱ ὁμηροκέντρωνες, ποιητικές συνθέσεις πού συγκροτοῦνται μέ φράσεις ἢ λέξεις τῶν ὁμηρικῶν ἐπῶν, κυρίως μέ τήν ἐπανάχρηση στίχων αὐτούσιων ἢ μέ μικρές προσαρμογές. Στήν πρώτη κατηγορία συγκαταλέγεται τό μὴ σωζόμενο ἔργο τοῦ Ἀπολιναρίου τοῦ Πρεσβυτέρου, πατέρα τοῦ ὁμωνύμου ἐπισκόπου Λαοδικείας, τοῦ γνωστοῦ αἵρεσιάρχῃ (4ος αἰ.).

Ὁ Σωκράτης ἀναφέρει στήν *Ἐκκλησιαστική Ἱστορία* του ὅτι ὁ πατέρας μετέφερε τήν Παλαιὰ Διαθήκη σέ ἥρωικούς δακτυλικούς καί τραγικούς στίχους, χρησιμοποιοῦντας κάθε εἶδους μέτρα, ὥστε καμμιά μορφή ἑλληνικῆς ποιήσεως νά μὴν εἶναι ξένη στοὺς χριστιανούς («τά τε Μωϋσέως βιβλία διὰ τοῦ ἥρωϊκοῦ λεγομένου μέτρου μετέβαλε, καί ὅσα κατὰ τήν παλαιάν διαθήκην ἐν ἱστορίας τύπῳ συγγέγραπται. Καί τοῦτο μὲν τῷ δακτυλικῷ μέτρῳ συνέταττε, τοῦτο δέ καί τῷ τῆς τραγωδίας τύπῳ δραματικῶς ἐξειργάζετο· καί παντὶ μέτρῳ ῥυθμικῷ ἐχρήτο, ὅπως ἂν μηδεὶς τρόπος τῆς Ἑλληνικῆς γλώττης τοῖς Χριστιανοῖς ἀνήκοος ᾗ»)(10). Μιά τέτοια παράφραση τῶν Ψαλμῶν (Μετάφρασις εἰς τόν Ψαλτήρα) σώζεται μέ τό ὄνομά του(11), ἡ πατρότητά της ὁμως ἀμφισβητεῖται. Ἀνάλογη πληροφορία γιὰ τόν Ἀπολινάριο διασώζει καί ὁ Σωζομενός(12), πού σημειώνει ὅτι συνέθεσε 24 ραψωδίες σέ ἥρωικούς στίχους παραφράζοντας τήν Πεντάτευχο («ἀντὶ μὲν τῆς Ὁμήρου ποιήσεως ἐν ἔπεσιν

ἡρώοις τὴν Ἑβραϊκὴν ἀρχαιολογίαν συνεγράψατο μέχρι τῆς Σαοὺλ βασιλείας καὶ εἰς εἰκοσιτέσσαρα μέρη τὴν πᾶσαν πραγματείαν διεῖλεν»)(13).

Ονομαστή εἶναι ἡ Μεταβολὴ τοῦ Κατὰ Ἰωάννην ἁγίου Εὐαγγελίου τοῦ Νόννου, στήν ὁποία παρατηροῦμε τίς σημασιολογικὲς διαφοροποιήσεις λεξιλογικῶν ὄρων τῶν Διονυσιακῶν, ὅπως μάρτυς, κόσμος, ἄγγελος καὶ θεητόκος, στὸν τελευταῖο μάλιστα ἀνιχνεύοντας καὶ τὴν ἐνσωμάτωση τῆς θεολογίας τοῦ Ὁρου τῆς Ἐφέσου (431), ἀλλὰ καὶ προγενεστέρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καθὼς μποροῦμε νὰ διαπιστώσουμε στοὺς πρώτους στίχους:

Ἀχρονος ἦν, ἀκίχητος, ἐν ἀρρήτῳ λόγος ἀρχῇ,
ἰσοφυῆς γενετῆρος ὁμήλικος υἱὸς ἀμήτωρ,
καὶ λόγος αὐτοφύτῳ θεοῦ γόνος, ἐκ φάεος φῶς·
πατὴρ ἦν ἀμέριστος, ἀτέρμονι σύνθρονος ἔδρῃ·
καὶ θεὸς ὑψιγένεθλος ἦν λόγος. οὗτος ἀπ' ἀρχῆς
ἀενάῳ συνέλαμπε θεῷ, τεχνήμονι κόσμῳ.

1. Επιστολὴ 14 (Γρηγορίῳ ἐταίρῳ).

2. Επιστολὴ 20.

3. Εγκώμιον εἰς Μαρκιανόν ἐπίσκοπον Γάζης, 1, 32 κ.έ. καὶ 2, 33 κ.έ., κυρίως, ἀντιστοιχῶς.

4. Λόγοι, 18, 6 (Περὶ λόγου ἀσκήσεως).

5. Επιστολαί, 53 καὶ 111.

6. Ἱστορίαι, 4.

7. Βλ. σχετικὰ H. Hunger, «On the Imitation of Antiquity in Byzantine Literature», *Dumbarton Oaks Papers* 23 (1969-70), σ. 15-38.

8. Ὅπως γράφει χαρακτηριστικὰ ὁ Herbert Hunger, «θὰ ἦταν λοιπὸν λάθος νὰ θέλουμε νὰ βλέπουμε στὴ μίμηση αὐτὴ μόνο μιὰ ἀξεπέραστη τάση πρὸς τὸν ἀρχαϊσμό ἢ τὴ χρησιμοποίησι χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων». «Ἡ δύναμις τῆς λόγιας βυζαντινῆς λογοτεχνίας βρίσκεται λοιπὸν στὴν ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ πολὺμορφῃ ἀποδοχῇ ἀρχαίων προτύπων καὶ στὴν ἐνσωμάτωσή τους στὸ πολιτιστικὸ καὶ ἰδεολογικὸ πλαίσιο τῆς βυζαντινῆς κοινωνίας μετὰ τὴν τάση γιὰ ὁλοένα μεγαλύτερη τελειότητα.»: H. Hunger, *Βυζαντινὴ λογοτεχνία: Ἡ λόγια κοσμικὴ γραμματεία τῶν Βυζαντινῶν*, τ. Α', Ἀθήνα 1987, σ. 34-35.

9. Επιστολὴ 101.

10. Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 3, 16.

11. PG 33, στ. 1313 κ.έ.

12. Ἄν καὶ δέν διευκρινίζει ποιὸν ἀπὸ τοὺς δύο, καὶ μᾶλλον ἀποδίδει τὸ ἔργο στὸν νεώτερο («Ἀπολινάριος ὁ Σύρος»).

13. Εκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 5, 18.

(Συνεχίζεται)

Η πνευματική σημερινή κρίση

τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου
κ. Καλλιστράτου Λυράκη
Τεροκήρυκος Τερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν

*

Α'

Στοιχεῖα ἀντιπνευματικῆς ἀτμόσφαιρας

Ὁ σημερινός ἄνθρωπος βρίσκεται κάτω ἀπό ψυχολογική πίεση, τήν ὁποία προκαλεῖ, μέ χίλιους τρόπους καί ἀπό χίλια κανάλια, τό **προβαλλόμενο ὄραμα τῆς καταναλωτικῆς «εὐτυχίας»**. Τό ἀδιάκοπο κυνήγι τοῦ φευγαλέου αὐτοῦ ὁράματος – μιᾶς τελείωσης μέσα ἀπό τήν ἀπόκτηση ὑλικῶν ἀγαθῶν καί τήν κατανάλωση – δημιουργεῖ ποικίλα κοινωνικά προβλήματα, μέ ἀνυπολόγιστες, πολλές φορές, ψυχοκοινωνικές ἐπιπτώσεις.

Τά κοινωνικά προβλήματα, πού προωθεῖ ἡ «κοινωνία τῆς ἀφθονίας», εἶναι κατ' ἐξοχήν ἀντιπνευματικά, διότι συνδέουν τήν αὐτοεκτίμηση καί τήν αὐτοεπιβεβαίωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τήν ἱκανότητά του νά καταναλώνει καί νά ἐπιδεικνύει αὐτήν γιά τήν κατανάλωση ὑλικῶν ἀγαθῶν. Κάθε μέσο γιά τήν ἀπόκτηση τῆς δυνατότητας αὐτῆς γίνεται «θεμιτό», ἀπό τή στιγμή πού κοινωνικά ἀναγνωρίζεται καί «καταξιώνεται».

Εἰδικότερα, ἡ χυδαία εὐδαιμονιστική ἀντίληψη τῆς ζωῆς λειτουργεῖ ἀποδυναμωτικά καί ἀφήνει, ἰδιαίτερα τό νέο ἄνθρωπο, ἀνέτοιμο νά ἀντιπαλαίσει σέ κάθε κατάσταση, μέ τήν ὁποία δέν ἔχει ἐξοικιωθεῖ. Ἀπό τό ἄλλο μέρος συντείνει σέ μιᾶ ἀγωγή, ἡ ὁποία συγχέει τά ὅρια ἀνάμεσα στήν ἐλευθερία καί τήν ἐλευθεριότητα καί κάνει τούς νέους ἀνθρώπους ἀνίκανους καί γιά στοιχειώδη ἀκόμη αὐτοπειθαρχία, ἐνῶ, παράλληλα, δέν τούς μαθαίνει τό στοιχειώδη νόμο τῆς ζωῆς, πού ἀναφέρεται στό δικαίωμα νά παίρνεις, ἀλλά καί στήν ὑποχρέωση νά δίδεις στόν ἄλλον, τό συγκεκριμένο ἄνθρωπο καί τήν ὁλότητα.

Επιπλέον, ὁ πολύτιμος χρόνος τῆς πεπερασμένης ζωῆς φορτίζεται μέ τό **ἄγχος**, ὄχι πάντοτε τῆς ἐπιβίωσης, ἀλλά μέ τήν ἀγωνία γιά τήν ἀπόκτηση ὑπερπληθώρας ἀγαθῶν, συχνά περιττῶν

ἢ καί ἀχρήστων. Παρασύρεται ὁ ἄνθρωπος στό παιγνίδι τῆς «ἀφθονίας» καί εἰσέρχεται στό χορό τῆς σπατάλης, ὅταν ἀκόμη δέν ἔχει ἀντεπεξέλθει στίς βασικές ἀνάγκες τῆς ζωῆς.

Αλήθεια, ἔχει ποτέ σκεφθεῖ μέχρι ποιοῦ σημείου ἔχει παύσει ὁ σημερινός ἄνθρωπος νά ἐλέγχει τή ζωή του καί νά τή διαμορφώνει ἀνάλογα μέ τίς πραγματικές ἀνάγκες καί ἐπιθυμίες καί, κυρίως, μέ τίς βαθύτερες ἐφέσεις τῆς ἀθάνατης ψυχῆς του; Εἶναι γεγονός, ὅτι ἀνύπαρκτες ἀνάγκες κατευθύνουν τή ζωή του καί τόν μεταβάλλουν ὅλο καί περισσότερο, σέ καταναλωτική μηχανή.

Γι'αὐτό καί ἡ ὀρθολογιστική χρησιμοποίηση τῶν ἐπιτεύξεων τῆς τεχνολογίας μποροῦσε νά συντελέσει, ὥστε νά μένει στόν ἄνθρωπο περισσότερο ἐλεύθερος χρόνος καί καλύτερη διάθεση γιά νά ἀσχοληθεῖ μέ κάτι οὐσιαστικότερο: τήν πνευματική ζωή, ὡς στροφή πρὸς τό Θεό, ἀλλά καί πρὸς τόν συνάνθρωπο.

Συμβαίνει ὅμως τό ἀντίθετο. Ἀπό τή στιγμή πού χωρίς νά τό ἀντιλαμβάνεται ὑποδουλώνεται στά ὑλικά ἀγαθὰ καί ἀντί νά τόν ὑπηρετοῦν τά ὑπηρετεῖ καί ὑπάρχει γιά αὐτά, ἡ ζωή του φτωχαίνει. Καταντᾷ νά ζεῖ μέ τό ἄγχος τῆς ἀποκτήσεως πραγμάτων, τά ὁποῖα γίνονται κύριος στόχος τῆς ζωῆς του.

Τό πιό «μοντέρνο» θεωρεῖται ὅτι εἶναι καί τό καλύτερο καί χίλια δυό παλιά καί ὠραῖα πράγματα τά παραγκωνίζει καί τά πετᾷ, ἐπειδὴ δέν ταιριάζουν στίς τυποποιημένες ἀξιώσεις, τίς ὁποῖες «σερβίρει» ἡ μαζική βιομηχανική παραγωγή.

Ὅλα αὐτά, ταυτόχρονα, πληγώνουν τίς ἀνθρώπινες σχέσεις. Ἐξαφανίζονται π.χ. σιγά – σιγά πολύτιμες ἀνθρώπινες σχέσεις, διάφορες ἐκδηλώσεις καί ἐπικοινωνίες μέ πρόσωπα γνωστά καί προσφιλῆ, οἱ οἰκογενειακές ἐπισκέψεις καί συναναστροφές, οἱ ὁποῖες, αὐτές καί μόνο αὐτές, ἀποτελοῦν τή βάση καί τό θεμέλιο γιά τήν ἐπίτευξη μιᾶς ἀνώτερης σέ ποιότητα ζωῆς.

Μέσα σέ μιά φρενίτιδα «νεωτερισμοῦ» ἐγκαταλείφθηκε ἡ ἀξία τῆς ἀνθρώπινης χειρονομίας – πού ἔχει ἡ ἐγκαρδιότητα τῆς ἐπικοινωνίας – καί ἐπικοινωνοῦμε μέ δῶρα «ἀποδεικτικά» τῶν καλῶν μας αἰσθημάτων καί προθέσεων, ἐκεῖ πού μιά γνήσια ἐπαφή ἔχει πιά ἐκλείψει. Ἐκεῖνο πού τελικά ἀποδεικνύεται εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας «φτασμένος» καί «ἐπιτυχημένος», ἔχοντας τή δυνατότητα, κάνει δῶρα ἀνάλογα τῆς θέσης του.

Συγκεντρώνονται κάπου όχι για να συζητήσουν και να διασκεδάσουν πραγματικά, αλλά για να θορυβήσουν μέσα σέ μιά ατμόσφαιρα ηλεκτρισμένη από επιθυμίες και ίλαρότητες. Καί εκεί πάλι απορροφῶνται από τό κλίμα τῆς ὑπερκατανάλωσης ὑλικῶν ἀγαθῶν, πού ἔχει γίνει δεύτερη φύση, μέ ἀποτέλεσμα, συχνά, νά μή μποροῦν πιά νά σκεφθοῦν, οὔτε καί νά ἀντιδράσουν ὁμως.

Στέκονται βουβοί καί παθητικοί μπροστά στήν τηλεόραση καί δέχονται κάθε ἀνόητη φαντασμαγορία, κάθε ἡλίθιο φίλμ καί κάθε ἀσυνάρτητο «σόου». Οἱ ἔμποροι τοῦ ἐλεύθερου χρόνου «σερβίρουν» ἀποβλακωτικά «ὑπερθεάματα», τά ὅποια φαίνονται διασκεδαστικά, ἐπειδή ἀρνήθηκαν σιγά - σιγά τήν ἀνετη φυσιολογική ἐπικοινωνία καί αἰσθάνονται τήν ἀπειλή τῆς πλήξης καί μοναξιᾶς νά τοὺς κυκλώνει ἀπό παντοῦ.

Αλλά, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος σταδιακά καταργεῖ τήν ἀνθρώπινη ἐπικοινωνία, σταθερά ἀλλοιώνει καί τόν ἀνθρώπινο λόγο. Γί' αὐτό, ἕνα ἄλλο χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅτι χάνει βαθμιαία τήν ἐπαφή μέ τόν ἀνθρώπινο λόγο. Ὁ γραπτὸς λόγος τόν κουράζει, ὁ προφορικός περιορίζεται μόνο στά ἀπολύτως ἀναγκαῖα καί καθημερινά. Ἡ ἀλλοίωση αὐτή, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἐλέγχεται σ' ἕνα βαθμό, οἱ συνέπειες, ὁμως, τῆς ἀποστροφῆς τοῦ ἀνθρώπινου γραπτοῦ καί προφορικοῦ λόγου παραμένουν.

Ὁ κλονισμός λοιπόν, τῶν διαπροσωπικῶν σχέσεων καί ἡ πτώχεια τῆς ἐπικοινωνίας δηλώνουν ἠθική καθίζηση, τήν ὁποία διαδέχεται μέ τή σειρά της ἡ ἀκόλουθη κοινὴ διαπίστωση: ὅτι δηλαδή ἡ κοινωνία μας, ἀφοῦ πέρασε μιά φάση γενικῆς χαλάρωσης τῶν ἠθῶν - μέ τήν ἔννοια ὅτι κάθε τι, πού δέν ἐρχόταν ἀπ'εὐθείας σέ ἀντίθεση μέ τό νόμο κατάντησε νά εἶναι κοινωνικά ἀνεκτό - ὁδηγήθηκε στή φάση τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν φαινομένων ἀνοικτῆς παρανομίας, πού ἀντιμετωπίζομε σήμερα: Ἡ ἠθική ἀδιαφορία (ἀμοραλισμός), ἡ κυνικότητα καί ἡ ἀνομία, φαινόμενα τά ὅποια καί προετοιμάζουν τό ἔδαφος ὅπου τελικά φυτρώνει τό ἔγκλημα. Εἶναι ὁμως καρποί τῆς σημερινῆς καταναλωτικῆς καί ὑλιστικῆς κοινωνίας μας.

(Συνεχίζεται)

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΗΣ ΚΑΡΔΙΑΣ ¹

Τοῦ Ἀρχιμ. Ἐπιφανίου Οἰκονόμου
Γεροκήρυκος Γερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος
Γ'

(συνέχεια ἀπό τό προηγούμενο)

Εἶναι, ὅμως καί μία προσευχή πού δοκιμάζει τὸν ἔντονο καὶ δηλητηριώδη πόλεμο τοῦ διαβόλου, ἀκριβῶς γιατί λειτουργεῖ καθαρτικὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν διατηρεῖ σὲ κοινωνία προσευχῆς μὲ τὸν Θεό. Ὁ Γέρων Ἐφραίμ ὁ Φιλοθεΐτης ἐπισημαίνει ὅτι «σκοπὸ ἔχει ἡ νοερά προσευχή νὰ φέρει τὸν Χριστὸν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου, ἐξορίζοντας ἐκεῖθεν τὸν διάβολον καὶ χαλώντας ὅλον τὸ ἔργον, ὅπου ἔχει ἐπιτελέσει ἐκεῖ διὰ τῆς ἁμαρτίας». Διότι, «εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ διαβόλου»[23] Ὅθεν, μόνον ὁ διάβολος γνωρίζει τὴν ἀνέκφραστον δύναμιν τῶν λέξεων «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν» καὶ διὰ τοῦτο, μὲ λυσσώδη μανίαν, ἀντιστρατεύεται καὶ πολεμεῖ τὴν εὐχήν»[24].

Για νὰ κατανοήσουμε, ὅμως, τὴ δύναμη αὐτῆς τῆς προσευχῆς πρέπει νὰ τὴν ἐρμηνεύσουμε, νὰ ἀναλύσουμε τὸ περιεχόμενό της. Καὶ αὐτὸ θὰ πράξουμε στὴ συνέχεια, μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἀκένωτης ἐμπειρίας τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐκφράζεται ἀπὸ δύο σύγχρονες Ἀγιορείτικες μορφές, πού βιώνουν, ὡς τρόπο ζωῆς, τὸ γεγονὸς τῆς προσευχῆς: τοὺς Γέροντες Αἰμιλιανὸ Σιμωνοπετρίτη καὶ Ἐφραίμ Φιλοθεΐτη. Τί σημαίνει, λοιπόν, τὸ «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν»;

Μὲ τὴν βοερὰν κραυγὴν «**Κύριε**» δοξολογοῦμεν τὸν Θεόν, τὴν ἔνδοξον μεγαλειότητά του, τὸν Βασιλέα τοῦ Ἰσραὴλ, τὸν Δημιουργὸ τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως, ὃν φρίπτουσι τὰ Σεραφεῖμ καὶ τὰ Χερουβὶμ»[25] Λέγοντας «**Κύριε**» πιστεύομεν ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα δοῦλοι τοῦ Θεοῦ καὶ Ἐκεῖνος Κύριός μας. Καὶ αὐτὸ τιμᾷ τὸν Χριστόν, πού Τὸν κάνομεν Κύριόν μας, ἀλλὰ τιμᾷ καὶ ἡμᾶς, ὅπου εἴμεθα ὑπηρετὰι ἐνὸς τοιούτου κυρίου, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ Θεός»[26].

Ἡ καρδιά αὐτῆς τῆς προσευχῆς εἶναι τὸ ἱερότατο ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ. «Μὲ τὴν γλυκυτάτην ἐπίκλησιν καὶ πρόσκλησιν «**Ἰησοῦ**» μαρτυροῦμεν ὅτι εἶναι παρὼν ὁ Χριστός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ εὐγνωμόνως Τὸν εὐχαριστοῦμεν, διότι μᾶς ἠτοίμασε ζωὴν αἰώνιον»[27]. Λέγοντας «**Ἰησοῦ**», πού εἶναι τὸ ἀνθρώπινον ὄνομα τοῦ Θεοῦ, μᾶς ἔρχεται εἰς τὸν

¹ Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα κατὰ τὸν Κατανυκτικὸ Ἑσπερινὸ τῆς Κυριακῆς τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, στὸν Ἱερό Μητροπολιτικὸ Ναὸ Χίου τὴν 18^η Μαρτίου 2012.

νοῦν ὅλη ἡ ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ τὴν γέννησιν μέχρι τὴν ἀνάληψιν Του»[28]. Ὁ Γέρων Ἐφραίμ ἐπιμένει ἐπιπλέον στὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος «Ἰησοῦς». «Παιδί μου», συμβουλεύει, «μνημόνευε Ἰησοῦν διὰ παντός, ἵνα εἰς ὅλας τὰς ἀδυναμίας εὐρῆς τὸ κατάλληλον φάρμακον. Πόνον ἔχεις; Διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἰησοῦ θὰ εὐρῆς ἀνακούφισιν καὶ φώτισιν. Θλίψιν ἔχεις; Ἰησοῦν ἐπικαλοῦ καὶ ἰδοὺ ἡ παρηγορία θὰ ἀνατείλει εἰς τὴν σφαῖραν τῆς καρδίας σου. Ἀπογοήτευσιν σὲ καταλαμβάνει; Μὴν ἀμελεῖς νὰ ἀκουμπήσεις τὰς ἐλπίδας σου εἰς τὸν Ἰησοῦν καὶ θάρρους καὶ σθένους πλησθῇσεται ἡ ψυχὴ σου. Λογισμοὶ σαρκικοὶ σὲ ἀπασχολοῦν; Λάβε τὸ καταναλίσκον πῦρ ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ καὶ βάλε φωτιά εἰς τὰ ζιζάνια. Ὑπόθεσις βιωτικὴ σὲ θλίβει; Εἰπέ: φώτισέ με, Ἰησοῦ μου, πῶς νὰ διεξαγάγω τὴν ἐπικειμένην μοι ὑπόθεσιν καὶ φέρε τὴν συμφώνως τῷ Ἀγίῳ Σου θελήματι. Καὶ ἰδοὺ, θὰ εἰρηνεύσης καὶ μὲ ἐλπίδα θὰ βαδίσῃς»[29].

Τὴν ἀξία τῆς ἐπίκλησης τοῦ Ἰησοῦ ἐπισημαίνει ὁ Ἀγιορείτης Ἅγιος Νικόδημος καὶ συμβουλεύει ἐκείνον ποὺ ἐργάζεται μέσα του τὴν προσευχὴ τῆς καρδίας: «Ὁ Ἰησοῦς, παρακαλῶ σε, ὅς εἶναι γλυκὺ μελέτημα τῆς καρδίας σου, ὁ Ἰησοῦς ὅς εἶναι ἐντρύφημα τῆς γλώσσης σου. Ὁ Ἰησοῦς ὅς εἶναι τὸ ἀδολέσχημα καὶ ἡ ἰδέα τοῦ νοός σου. Ἐν συντομία, ὁ Ἰησοῦς ὅς εἶναι ἡ ἀναπνοὴ σου. Καὶ ποτὲ μὴ νιώθεις κορεσμὸ ἐπικαλούμενος τὸν Ἰησοῦν, διότι ἐκ τῆς τοιαύτης συνεχοῦς καὶ γλυκυτάτης μνήμης τοῦ Ἰησοῦ, θέλουσιν ἐμφυτευθῇ, θέλουσιν αὐξήσῃ καὶ δένδρα μεγάλα θέλουνσι γίνῃ εἰς τὴν καρδίαν σου, αἱ τρεῖς ἐκείναι μεγάλοι καὶ θεολογικαὶ ἀρεταί, ἡ πίστις, ἡ ἐλπίς καὶ ἡ ἀγάπη»[30].

«Μὲ τὴν τρίτην λέξιν «**Χριστέ**» θεολογοῦμεν, ὁμολογοῦντες ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Θεός. Δεν μᾶς ἔσωσε κάποιος ἄνθρωπος, οὔτε ἓνας ἄγγελος, ἀλλὰ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ ἀληθινὸς Θεός»[31]. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτη ἡ προσέγγισις τοῦ Ἁγίου Νικολάου Βελιμίροβιτς στο ὄνομα «Χριστός». «Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔγινε ἡ σύνθεσις ὅλων τῶν ὑψίστων ἰδανικῶν τοῦ κόσμου. Ἡ ἐλευθερία, ὁ λόγος, ἡ ἀγάπη, ἡ πίστις, ἡ ἐργατικότητα, ὅλα αὐτὰ βρίσκονται σ' ἓνα ὄνομα: **Χριστός**. Τοῦτο τὸ ὄνομα ἔγινε καὶ σύμβολο καὶ προστάτης κάθε ἀνώτερου νοήματος, κάθε εὐγενικοῦ αἰσθήματος, κάθε καλῆς προσπάθειας, ποὺ ὑπηρετεῖ τὸ γενικὸ καλὸ. Τοῦτο τὸ ὄνομα εἶναι ἡ προφητεία ποὺ ἀκόμα δεν ἔχει πραγματοποιηθεῖ, ἡ προφητεία κάθε ἰδανικοῦ. Ὅλα τὰ ἰδανικὰ στὸν κόσμον θὰ πραγματοποιηθοῦν. Τοῦτο σημαίνει τὸ ὄνομα Χριστός»[32].

«Ἐν συνεχείᾳ, διὰ τῆς ἐνδομύχου αἰτήσεως «**ἐλέησόν με**», προσκυνοῦμεν καὶ παρακαλοῦμεν νὰ γίνῃ ἰλεως ὁ Θεός, ἐκπληρῶν τὰ σωτήρια αἰτήματά μας, τοὺς πόθους καὶ τὰς ἀνάγκας τῶν καρδιῶν μας. Καὶ ἐκεῖνο τὸ «με», τί εὖρος ἔχει! Δέν εἶναι μόνον ὁ ἑαυτός μου. Εἶναι ἅπαντες οἱ πολιτογραφηθέντες εἰς τὸ κράτος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν, εἶναι ὅλοι αὐτοὶ ποὺ ἀποτελοῦν μέλος τοῦ ἰδιοῦ μου σώματος»[33]. «Λέγοντας **ἐλέησόν με**, παρακαλοῦμεν τὸν Θεὸν νὰ στείλει

εἰς ἡμᾶς, τὴν βοήθειάν Του καὶ τὸ ἔλεός Του, διότι παραδεχόμεθα ὅτι χωρὶς τὴν Θεϊαν βοήθειαν εἶναι ἀδύνατον νὰ κάμνωμεν τίποτε»[34].

Ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἔχουμε ἀνάγκη, τελικά. Αὐτὸ ὀφείλουμε νὰ ζητοῦμε ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ Ἐκεῖνος θὰ τὸ παράσχει στον καθένα ἀνάλογα πρὸς τὶς ἀνάγκες μας. Ἄλλοτε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ ὡς χαρὰ καὶ εὐτυχία, ὡς ἐπιτυχία, ὡς ἐκπλήρωση στόχων ζωῆς. Ἄλλοτε τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ μὲ τὴν μορφή ἰσχυρῆς δοκιμασίας, προβληματισμοῦ, φαινομενικῆς ἀποτυχίας, ἀσθενείας καὶ οἰκογενειακῆς ἀκαταστασίας. Τὰ μεγέθη αὐτὰ στὴν κρίση τοῦ Θεοῦ εἶναι ρευστὰ καὶ σχετικὰ. Γιὰ Ἐκεῖνον πρωτίστη μέριμνα τοῦ Θεοῦ ἐλέους Του εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ψυχῆς μας, ἡ κατάκτηση τῆς Βασιλείας τῶν οὐρανῶν. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς προτρέπει «ζητεῖτε πρῶτον τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Δικαιοσύνην Αὐτοῦ καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν»[35]. Ἡ ἐπίκληση τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ βάση τῆς ἡσυχαστικῆς ζωῆς ἀφενός, ἀλλὰ καὶ ἡ διαχρονικὴ καὶ ἀδιάλειπτη προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀφετέρου. Μὴ ξεχνοῦμε ὅτι σὲ κάθε ἱερὴ Ἀκολουθία καί, κυρίως, στὴν Θεία Λειτουργία, ἡ κραυγὴ κλήρου καὶ λαοῦ ποὺ κυριαρχεῖ εἶναι τὸ «**Κύριε ἐλέησον**». Εἶναι ἡ ἴδια κραυγὴ καὶ ἱκεσία ποὺ ἀπηλύθυναν στὸν Κύριό μας οἱ τυφλοί, οἱ λεπροί, ἡ Χαναναία γυναῖκα, ὁ πονεμένος πατέρας: ἐλέησον ἡμᾶς, Υἱὲ Δαυὶδ[36], ἐλέησόν με Κύριε, Υἱὲ Δαυὶδ[37], Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν[38], Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς[39]. Εἶναι ἡ παραδοχὴ τῆς πνευματικῆς ἀσθενείας, τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸν ὁδηγεῖ στὴν ἐκζήτηση τοῦ Θεοῦ ἐλέους.

«Καὶ τέλος, διὰ νὰ εἶναι πληρεστάτη ἡ προσευχὴ μας», ἐξηγεῖ ὁ Γέρων Αἰμιλιανός, «κατακλείομεν μὲ τὴν λέξιν «**τὸν ἁμαρτωλόν**», ἐξομολογούμενοι – πάντες γὰρ ἁμαρτωλοὶ ἐσμεν – καθὼς ἐξομολογοῦντο καὶ ὅλοι οἱ ἅγιοι καὶ ἐγίνοντο, διὰ ταύτης φωνῆς, υἱοὶ φωτὸς καὶ ἡμέρας»[40]. Ἡ ἐπίγνωση τῆς ἁμαρτίας, ἡ ἀναγνώριση καὶ ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἁμαρτωλότητάς μας, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, εἶναι τὸ πρῶτιστο καὶ βασικὸ στάδιο τῆς μετανοίας, ἡ ὁποία εἶναι ἡ βάση, τὸ ἀσφαλὲς θεμέλιο, πάνω στο ὁποῖο μποροῦμε νὰ οἰκοδομήσουμε τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας μας.

Προσπαθήσαμε, μὲ τὸν λιτὸ μας λόγο, κυρίως, ὅμως, μὲ τὴν Θεοκίνητη σκέψη παλαιῶν καὶ νεωτέρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας, νὰ προσεγγίσουμε καὶ νὰ ξεφυλλίσουμε τίς σελίδες τοῦ κορυφαίου αὐτοῦ πνευματικοῦ κεφαλαίου, ποὺ ὀνομάζεται προσευχὴ τῆς καρδίας. Ὀφείλουμε νὰ γνωρίζουμε, ὅμως, πάντοτε, ὅτι ἡ προσευχὴ ἀπὸ μόνῃ της, ἀποκομμένη ἀπὸ τὸ εὐρύτερο πλαίσιο τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ βίου, νεκρῶνεται καὶ χάνει τὰ μοναδικὰ ἐκεῖνα συστατικά ποὺ τὴν καθιστοῦν ὠφέλιμη γιὰ τὴν ψυχὴ συνομιλία μὲ τὸν Θεό. Ἡ προσευχὴ τῆς καρδίας, γιὰ νὰ καθίσταται ὠφέλιμη, πρέπει ἀπαραίτητα νὰ συνδέεται μὲ τὴν ἀταλάντευτη καὶ ἀκλόνητη Ὁρθόδοξη πίστη. Νὰ εἶναι ἀναπόσπαστο συνθετικὸ τῆς λατρευτικῆς καὶ Μυστηριακῆς ζωῆς, κυρίως τῆς Θείας Κοινωνίας. Νὰ γίνεται ἡ ἀφορμὴ γιὰ νὰ πυρῶνεται μέσα μας ὁ πόθος τῆς Θείας Κοινωνίας, ὁπότε καὶ ἡ μετάληψη

τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ θὰ αὐξάνει μέσα μας τὴν δίψα για προσευχή. «Ἄν δεν ὑπάρχει Λατρεία καὶ Θεία Κοινωνία, οὔτε προσευχή εἶναι δυνατόν να ὑπάρξει. Πᾶσα προσευχή θὰ εἶναι ψευδής. Ἐὰν ὑπάρχει Λατρεία καὶ δεν ὑπάρχει ἔντονη πνευματική προσευχή, ἐσωτερική, δυνατή, κρᾶζουσα προσευχή, νὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι ἡ Λατρεία μας καὶ ἡ Θεία μας Κοινωνία εἶναι μάταια καὶ εἶναι ἀπλῶς πέταμα λάσπης στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ κάνουμε πῶς Τὸν ἀγαπᾶμε, ἐνῶ, στὴν πραγματικότητα, δεν ἔχουμε καμία σχέση μαζί Του καὶ κάποτε θὰ μᾶς πεῖ οὐκ οἶδα ὑμᾶς»[41].

Θὰ κατακλείσουμε τὸν λόγο μας μὲ μία ἀναφορὰ στον Μακαριστὸ Γέροντά μας Ἀρχιεπίσκοπο Χριστόδουλο, ὁ ὁποῖος τὸν Νοέμβριο τοῦ 2006 κλήθηκε νὰ ὁμιλήσει καὶ νὰ κηρύξει τὴν ἑναρξη ἐνὸς μεγάλου Διεθνοῦς Καρδιολογικοῦ Συνεδρίου στὴν Ἀθήνα. Ἡ ἀπορία ἦταν ἐκδήλη. Τί θὰ μπορούσε νὰ πεῖ ἓνας ἐκκλησιαστικὸς ἄνδρας σὲ μία ὁμήγουρη διασῆμων θεραπευτῶν καὶ χειρουργῶν τῆς καρδίας; Ποῖος θὰ ἦταν ἐκεῖνος ὁ λόγος ποὺ θὰ μπορούσε νὰ ἐλκύσει τὴν προσοχή καὶ τὸ ἐνδιαφέρον κορυφαίων ἐπιστημόνων τοῦ εἴδους; Για ἓναν φωτισμένο νοῦ σὰν καὶ ἐκεῖνον τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου ἡ πρόκληση αὐτῆς τῆς ὁμιλίας ἦταν μία εὐκαιρία νὰ μπορέσει νὰ προβληματίσει τοὺς ἐπιστήμονες, ποὺ γνώριζαν, ὅσο ἐλάχιστοι στὸν κόσμο, τὶς λεπτομέρειες καὶ τὰ μυστικά τοῦ καρδιακοῦ μυός, γιὰ τὴν ὑπαρξη καὶ μιᾶς ἄλλης καρδίας μέσα στὴν καρδιά. «Ἀπόψε ἐπιθυμῶ νὰ μιλήσω», τοὺς εἶπε, «γιὰ μία ἄλλη φυσιολογία τῆς καρδίας, αὐτὴ που γνωρίζουμε οἱ Θεολόγοι καὶ οἱ Θεολογοῦντες, αὐτὴ τὴν ὁποία καλὰ γνωρίζει ὁ Δαυὶδ, ὁ Παῦλος καὶ ὁ τελευταῖος ἀθωνίτης μοναχός, ἀλλὰ, ἐνῶ ἀποτελεῖ ἓνα συγκλονιστικὸ γεγονός γιὰ τὸν φέροντα ὀργανισμό, δεν εἶναι ἀντιληπτὸ στα monitors τῶν καρδιογράφων. Μιλῶ γιὰ τὸ μυστήριό τῆς καρδίας, τὸ ὁποῖο συντελεῖται ἐντὸς τοῦ ζωτικοῦ αὐτοῦ μυός, μὲ τὴν ἐγκατοίκηση σ' αὐτὸν τῆς μονολογίστου εὐχῆς **«Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν»**.

Ὅπως ἤδη σᾶς προῖδέασα, ἡ λειτουργία τῆς καρδιακῆς προσευχῆς, προϋποθέτει μία ἄλλη φυσιολογία, τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη που διδάσκεται στα ἐργαστήρια ἀνατομίας. Μέσα στὴ σωματικὴ καρδιά, σὰν σὲ ὄργανο καὶ ὄχι σὰν σὲ ἀγγεῖο, ὑφίσταται ἡ πνευματικὴ καρδιά τοῦ καθενός, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς καὶ ἀποτελεῖ τὸ κέντρο τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἡ καρδιά αὐτὴ ζωοποιεῖται μὲ τὴν παρουσία τῆς Θείας Χάριτος καὶ ἀντιδρᾷ μὲ σκιρτήματα, ἐσωτερικὴ θερμὴ, γλυκύτητα, τὶς ὁποῖες μεταδίδει σὲ ὁλόκληρο τὸ σῶμα. Ἐχει καὶ δικoὺς τῆς κτύπους, γρηγορότερους ἀπὸ αὐτοὺς τοῦ καρδιακοῦ μυός, οἱ ὁποῖοι ἀκούγονται ταυτόχρονα μὲ τοὺς τελευταίους καί, μάλιστα, μὲ τοὺς πνευματικούς κτύπους συντονίζεται ἡ νοερὰ προσευχή. Κατὰ συνέπεια, ἀπευθυνόμενος σὲ ὅλους ἐσᾶς τοὺς καρδιολόγους καὶ καρδιοχειρουργούς, ἐὰν κάποιος ἀσθενὴς σᾶς ρωτήσῃ γιὰ τὸ παράξενο φαινόμενο τῆς αἴσθησης δύο συγχρόνων,

ἀλλὰ καὶ ξεχωριστῶν καρδιακῶν παλμῶν, ὑποψιαστέϊτε ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, πιθανόν, να ἐνεργεῖ μέσα του τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ...»[42].

Αὐτὴ τὴν εὐχὴ τοῦ Ἰησοῦ, ἀγαπητοὶ μου, ἃς ἀναπτύξουμε καὶ καλλιεργήσουμε μέσα μας. Καί, ὅπως ἔλεγε ὁ π. Πορφύριος «σ' Αὐτὸν τὸν Ἰησοῦ νὰ στρέφετε διαρκῶς τὸν νοῦ σας. Ἀγαπήστε τὴν προσευχή, τὴν κουβέντα μὲ τὸν Κύριο. Τὸ πᾶν εἶναι ἡ ἀγάπη, ὁ ἔρωτας μὲ τὸν Κύριο, τὸν Νυμφίον Χριστό. Γίνετε ἄξιοι τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ. Γιά νὰ μὴ ζεῖτε στὸ σκοτάδι, γυρίστε τὸν διακόπτη τῆς προσευχῆς, ὥστε νὰ ἔλθει τὸ Θεῖο φῶς στὴν ψυχὴ σας. Στὸ βάθος τοῦ εἶναι σας θὰ φανεῖ ὁ Χριστός. Ἐκεῖ, στὸ βάθος, εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. «Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστίν[43]»[44]. **Ἀμήν.**

[23] Α' Ἰωάν. 3,8

[24] Πατρικαὶ νουθεσίαι, σελ. 434

[25] Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, «Περὶ Θεοῦ λόγος αἰσθήσεως», σελ. 59

[26] Γέρων Ἐφραίμ Φιλοθεΐτης, «Πατρικαὶ νουθεσίαι», σελ. 383

[27] Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, ὁπ. π.

[28] Γέρων Ἐφραίμ Φιλοθεΐτης, ὁπ.π.

[29] Γέρων Ἐφραίμ Φιλοθεΐτης, «Πατρικαὶ νουθεσίαι», σελ. 378

[30] «Ὅσιος Γρηγόριος», 13, σελ. 9

[31] Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, ὁπ. π.

[32] «Ἀργὰ βαδίζει ὁ Χριστός», σελ. 23

[33] Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, ὁπ. π.

[34] Γέρων Ἐφραίμ Φιλοθεΐτης, ὁπ.π.

[35] Ματθ. 6,33

[36] Ματθ. 9,27

[37] Ματθ. 15,22

[38] Ματθ. 17,15

[39] Λουκ. 17,13

[40] Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, ὁπ. π.

[41] Ἀρχιμ. Αἰμιλιανὸς Σιμωνοπετρίτης, ὁπ. π. σελ. 13-14

[42] Ὁμιλία, μὲ θέμα «Περὶ νοερᾶς Προσευχῆς», στὸ 4ο Διεθνὲς Συνέδριο τοῦ Ὡνασείου Καρδιοχειρουργικοῦ Κέντρου. Ἀθήνα, 30/11/2006

[43] Λουκ. 17,21

[44] «Βίος καὶ Λόγοι», σελ. 239

ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΠΕΡΙΟΔΕΙΕΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ¹

Τοῦ κ. Χρήστου Σπ. Βούλαρη
Ὁμοτίμου Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς
τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Α΄

Ὁ κύριος χαρακτηρισμός τῶν Ἀποστόλων σ' ὁλόκληρη τήν Καινή Διαθήκη ἀποδίδεται μέ τή λέξη «μάρτυρες». Οἱ Ἀπόστολοι ἦσαν «μάρτυρες» τοῦ προσώπου καί τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, κατά τή διάρκεια τῆς ἐπιγείου ζωῆς καί δράσεως αὐτοῦ, ὧν δηλαδή ὅσων ἐδίδαξε καί ἔπραξε ὁ Κύριος καί ἰδιαιτέρως «μάρτυρες» τοῦ Πάθους, τῆς Ἀναστάσεως καί τῆς εἰς οὐρανούς Ὑψώσεως αὐτοῦ, κυρίως ὅμως τῆς Ἀναστάσεως, ἡ ὁποία ὡς τελείως νέο καί πρωτοφανές ἱστορικό γεγονός, ἐγκαινίασε τήν ἐλπίδα καί τήν προοπτική τῆς μετά θάνατον ζωῆς γιά τό ἀνθρώπινο γένος καί τήν ἀθανασία. Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ κατήργησε πλέον τόν θάνατο τοῦ ἀνθρώπου.

Αὐτό λοιπόν, εἶναι τό περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, τόσο πρός τοὺς Ἰουδαίους, ὅσο καί πρός τοὺς Ἐθνικούς, τοὺς Εἰδωλολάτρεις. Αὐτό, λοιπόν, τό περιεχόμενο καί αὐτή τήν ἀξία καί τήν προοπτική τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ καί τῆς διδασκαλίας του, ὁ Χριστός ἔδωκεν ἐντολή στοὺς Μαθητάς καί Ἀποστόλους του νά διακηρύξουν μετά τήν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατά τήν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, σ' ὁλόκληρο τόν γνωστό τότε κόσμο, οὕτως ὥστε νά πληροφορηθοῦν καί νά σωθοῦν καί ὅλοι ἐκεῖνοι πού δέν ζοῦσαν στίς περιοχές τῆς Ἰουδαίας καί τῆς Γαλιλαίας καί δέν εἶχαν τήν εὐκαιρία νά γίνουν αὐτόπται καί αὐτήκοοι «μάρτυρες» τοῦ Χριστοῦ καί τῆς διδασκαλίας του. Οἱ Ἀπόστολοι πού ἔζησαν μαζί μέ τόν Χριστό καθ' ὅλην τή διάρκεια τῆς ἐπιγείου ζωῆς του, ἄκουσαν τήν διδασκαλία του καί εἶδαν τά θαύματά του, ἀλλά κυρίως τήν Ἀνάστασις καί τήν Ὑψωσὶς του πρός τόν Πατέρα, εἶχαν ὅλες τίς προϋποθέσεις καί κυρίως τήν ἀπαραίτητη ἐμπειρία νά γίνουν «μάρτυρες» καί κήρυκες αὐτῶν τῶν γεγονότων πρός ὅλους τοὺς λοιπούς ἀνθρώπους. Γι' αὐτό καί ἡ ἐκλογή τους ἀπὸ τόν Χριστό δέν ἦταν τυχαία, ἀλλά εἶχε αὐτὴν τήν προοπτική καί αὐτόν τόν σκοπό. Ὅπως μᾶς λέγει ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, σέ μία ἀπὸ τίς συναντήσεις του μετά τήν Ἀνάστασις μέ τοὺς Μαθητάς του, ὁ Κύριος ἔκαμε μίαν

¹ Ὁμιλία ἐκφωνηθεῖσα κατά τόν Μεθεόρτιον Ἑσπερινόν τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Παύλου, στίς Οἰνοῦσες Χίου τήν 29^η Ἰουνίου 2012.

ἀναδρομή τῆς δημόσιας δράσεώς του κατά τήν ὁποία «διήνοιξεν αὐτῶν τόν νοῦν τοῦ συνιέναι τās Γραφάς. Καί εἶπεν αὐτοῖς ὅτι οὕτως γέγραπται παθεῖν τόν Χριστόν καί ἀναστῆναι ἐν νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καί κηρυχθῆναι ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ μετάνοιαν καί ἄφεσιν ἁμαρτιῶν εἰς πάντα τά ἔθνη, ἀρξάμενοι ἀπό Ἱερουσαλήμ· ὑμεῖς μάρτυρες τούτων, καί ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τήν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δέ καθίστατε ἐν τῇ πόλει ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν» (Λουκᾶ 24,45-49). Στήν ἐκφραση «ὑμεῖς μάρτυρες τούτων» διακρίνομε τόν λόγο γιά τόν ὁποῖον οἱ Ἀπόστολοι θεωροῦνται κατάλληλοι ὡς «μάρτυρες» καί κήρυκες τοῦ Χριστοῦ: ἡ καταλληλότητά τους βασίζεται στήν προσωπική τους μαρτυρία καί ἐμπειρία τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς καί τῆς διδασκαλίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐπίσης καί στήν πίστη τους, μέ τήν ὁποία δέχθηκαν καί ἀφομοίωσαν τήν ἀξία τῶν γεγονότων αὐτῶν πού ἔλαβαν χώρα σέ συγκεκριμένο τόπο καί χρόνο. Ἐπομένως, τό κύριο καί βασικό στοιχεῖο τῆς «μαρτυρίας» τῶν Ἀποστόλων εἶναι αὐτό τοῦτο τό ἱστορικό γεγονός, τό ὁποῖο δύναται νά διερευνηθῇ καί νά ἐξετασθῇ ἀντικειμενικά ὡς «ἐμπειρία» ὁποιουδήποτε ἀνθρώπου, ἀκόμη καί ἀπίστου, δεδομένου ὅτι τό ἱστορικό γεγονός αὐτό καθ' ἑαυτό, ἐνέχει γενική ἀντικειμενική ἀξία, ἰδιαιτέρως μάλιστα ὅταν κάθε ἱστορικό γεγονός ὑπῆρξεν ἐμπειρία πολλῶν αὐτοπτῶν μαρτύρων. Ἡ «παραίσθησις» καί ἡ «παράκρουσις» δέν ἔχουν ὁμαδικό χαρακτήρα.

Ἡ «μαρτυρία» αὐτή καθ' ἑαυτήν ὅμως, δηλαδή τό ἀντικείμενο καί ταυτοχρόνως τό περιεχόμενο τοῦ μάρτυρος, καθιερώνει μίαν ἰδιάζουσα σχέση μεταξύ ὑποκειμένου καί ἀντικειμένου, σχέση πού προσδιορίζεται ἀπό τό καθήκον. Οἱ ἐκ καθήκοντος «μάρτυρες» συγκεκριμένου γεγονότος ἢ προσώπου, δέν εἶναι «μάρτυρες» ἐν γενικῇ, ἀλλ' ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ καί μάλιστα θρησκευτικῇ, καί ὡς ἐκ τούτου κατέχουν τ' ἀπαραίτητα προσόντα διά τό ἔργον τους. Οἱ ἐν εἰδικῇ ἐννοίᾳ «μάρτυρες» ἔχουν εἰδικῶς κληθῇ γιά τό ἔργο τοῦτο (βλ. Λουκᾶ 6,18 παρᾶλ. 24, 47. Πράξ. 1, 8. 22,26). Ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς σαφῶς τονίζει ὅτι οἱ μάρτυρες αὐτοί ἦσαν «προκεχειροτονημένοι» ἀπό τόν Θεό (Πράξ. 10,41) καί εἶχαν ἐφοδιασθῇ μέ τ' ἀναγκαῖα προσόντα γιά τήν ἐπιτέλεση τοῦ ἔργου τους (Λουκᾶ 24, 48. Πράξ. 2,32 . 3,15 . 5,31ε. 10,41). Τοιοῦτοτρόπως, ἡ μαρτυρία τῶν κατά χρέος μαρτύρων τούτων ἀποτελεῖ ἐνιαῖο σύνολο, ὅπου τό συγκεκριμένο ἱστορικό γεγονός καί ἡ περί αὐτοῦ μαρτυρία τοῦ εἰδικοῦ μάρτυρος συνθέτουν μίαν ἀρραγῇ ἐνότητα, ἀπό τήν ὁποία ὁ μάρτυρας ἀντλεῖ τή δύναμη τῆς μαρτυρίας περί τοῦ γεγονότος ἢ τῆς ἀληθείας περί αὐτοῦ καί τῆς ἀξίας του. Οἱ δύο ἀξίες ταυτίζονται, διότι ὁ μάρτυρας συνδέεται μέ τό γεγονός μέσω τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου πού τό γεγονός τοῦτο διαδραματίζει, κατά τόν μάρτυρα.

Από τ' άνωτέρω γίνεται σαφές, ότι οί Εὐαγγελικές διηγήσεις δέν αποτελοῦν άπλές, ψυχρές διηγήσεις περί τοῦ Προσώπου καί τοῦ ἔργου τοῦ Ἰησοῦ, διότι σ' αὐτές παρατηροῦμε ἔκδηλη τήν πίστη τῶν ἱερῶν Εὐαγγελιστῶν ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ προσδίδει νόημα στή ζωή τους, στή δική τους ἱστορία. Τοιουτοτρόπως, οί Εὐαγγελικές διηγήσεις περιγράφουν τήν «ἱστορίαν» τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ σέ ἀδιάρρηκτη ἐνότητα μέ τό κήρυγμά του, πού ἔγινε καί κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας, ἐμπλουτισμένο μέ τά γεγονότα τῆς ἐπιγείου ἱστορικῆς ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Μ' ἄλλα λόγια, τό κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας βασιζέται στά γεγονότα τῆς ἱστορικῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ καί τῆς σωτηριολογικῆς τους ἀξίας καί ἀντιστρόφως, ἡ ἱστορία τῶν γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ εἶναι προσαρμοσμένη στό κήρυγμά Του, πού εἶναι καί κήρυγμα τῆς Ἐκκλησίας, καί ἐκφράζεται ἀπό τό κήρυγμα. Οί ἱεροί συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης οὐδέποτε ἐξετάζουν ἢ παρουσιάζουν τά ἱστορικά γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Οὕτω, πίστις καί γεγονός συμπλέκονται ἀδιαρρήκτως. Εἶναι δέ χαρακτηριστικό, ὅτι, ἐκτός ἀπό τοὺς συγγραφεῖς τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, κανείς ἄλλος σύγχρονος συγγραφεύς ἡσχολήθη μέ τή ζωή καί τή διδασκαλία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: οὔτε ὁ Πλίνιος, οὔτε ὁ Τάκιτος, οὔτε ὁ Ἰώσηπος, οὔτε τό Ταλμουδ ἀναφέρουν πληροφορίες περί αὐτοῦ, ἐκτός ἀπό τό γεγονός ὅτι ὁ Ἰησοῦς ὑπῆρξε.

Οί Ἀπόστολοι, λοιπόν, ὑπῆρξαν «μάρτυρες» τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ καί φύλακες τοῦ κηρύγματός του. Ὅλοι οί Ἀπόστολοι ὑπῆρξαν μάρτυρες τῆς Ἀναστάσεώς του, ἀλλά δέν ἦσαν ὅλοι μάρτυρες τῶν γεγονότων τῆς ἱστορικῆς του, τῆς ἐπίγειας, ζωῆς του, πράγμα πού καθιστᾷ ἐμφανῆ καί ὑπογραμμίζει τήν εἰδική θέση τῶν Δώδεκα Μαθητῶν, τοὺς ὁποίους, ὅπως λέγει ὁ Εὐαγγελιστής Μάρκος, «ἐποίησεν δώδεκα, οὓς καί ἀποστόλους ὠνόμασεν, ἵνα ὦσιν μετ' αὐτοῦ καί ἵνα ἀποστέλλῃ αὐτούς κηρύσσειν» (Μάρκ. 3,14). Ἐπομένως, οί Δώδεκα εἶχαν τό ἐξαιρετικό προνόμιο νά «μαρτυροῦν» ὅτι τό ἱστορικό πρόσωπο, καθώς ἐπίσης καί ὅτι ὁ σαρκωθείς Κύριος ἐξακολουθεῖ ν' ἀπεργάζεται τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὡς ὑψωθείς Κύριος. Αὐτή, ἀκριβῶς, ἦταν ἡ πεμπτουσία τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων κατά τήν πρώτη περίοδο, εὐθύς μετά τήν Πεντηκοστή, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους. Καί ἐδῶ, ἀκριβῶς, εἶναι καί ἡ διαφορά μεταξύ τῶν Δώδεκα Μαθητῶν Ἀποστόλων καί τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος δέν ὑπῆρξε μαθητής τοῦ Χριστοῦ κατά τή διάρκεια τοῦ ἐπιγείου ἔργου του. Ἐνῶ δηλαδή οί Δώδεκα ἐξελέγησαν ὑπό τοῦ Χριστοῦ ὡς μάρτυρες τῆς ἐπιγείου ζωῆς καί τοῦ κηρύγματός του, ἀντιθέτως, ὁ Παῦλος «προεχειρίσθη», δηλαδή ἐξελέγη καί ὠρίσθη πολύ νωρίτερα «τοῦ γνῶναι τό θέλημα αὐτοῦ»: «Ὁ Θεός τῶν πατέρων ἡμῶν προεχειρίσατό σε γνῶναι τό θέλημα αὐτοῦ καί ἰδεῖν τόν δίκαιον καί ἀκοῦσαι φωνήν ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ, ὅτι ἔση

τοῦ ἔργου της· «ἐκεῖνος (ὁ Παράκλητος) μαρτυρήσει περί ἐμοῦ· καί ὑμεῖς δέ (οἱ Ἀπόστολοι) μαρτυρεῖτε, ὅτι ἀπ' ἀρχῆς μετέμοῦ ἐστε» (Ἰωάν. 15,26). Ὁ φωτισμός καί ἡ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀφ' ἑνός μὲν καθοδηγοῦν τοὺς Ἀποστόλους στό ἔργο τους, ἀφ' ἑτέρου δέ ἀποκαλύπτουν σ' αὐτούς (καί δι' αὐτῶν στήν Ἐκκλησία) τήν ἀλήθεια καί τά «κεκρυμμένα», τά ὁποῖα δέν ἠδύναντο νά κατανοήσουν οἱ Μαθηταί πρὶν ἀπό τήν Πεντηκοστή (Λουκᾶ 12, 12. Ματθ. 10, 20. Μάρκου 13,11. Ἰωάν. 14,17· 26), «οὐπω γάρ ἦν πνεῦμα, ὅτι Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη» (Ἰωάν. 7,39).

Ἐφ' ὅσον ὁ χαρακτήρας τοῦ Ἀποστολικοῦ κηρύγματος εἶναι σαφῶς σωτηριολογικός, ἔπεται, ὅτι καί ἡ μετάδοσή του ἀποτελεῖ τό πρωταρχικό καθῆκον καί τήν ἀποστολή της Ἐκκλησίας. Διά της ἀκροάσεως τοῦ κηρύγματος συντελεῖται τό πρῶτο βῆμα γιά τήν ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου προσοικείωση της σωτηρίας. Ἐναντι της σωτηρίας τοῦ κόσμου, ἡ εὐθύνη της Ἐκκλησίας καί τῶν ὁργάνων της εἶναι μεγάλη καί μοναδική. Αὐτός, ἄλλως τε, ἦταν καί ὁ σκοπός της ἐκλογῆς τῶν Μαθητῶν καί Ἀποστόλων καί ἡ ἀποστολή τους στό κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Γι αὐτό, ἀκριβῶς, πιστοί στήν τελευταία ἐντολή τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ πρὸς αὐτούς, «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τά ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτούς εἰς τό ὄνομα τοῦ Πατρὸς καί τοῦ Υἱοῦ καί τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτούς τηρεῖν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν» (Ματθ. 28,19-20), οἱ Μαθηταί «πᾶσαν τε ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ καί κατ' οἶκον οὐκ ἐπαύοντο διδάσκοντες καί εὐαγγελιζόμενοι τόν Χριστόν Ἰησοῦν» (Πράξ. 5, 42. Πρβλ. 4,2. 8,4. 11,35. 8,25· 40. 14,21). Ἡ Ἐκκλησία εἶχεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς συνείδησιν της ἀνάγκης μεταδόσεως τοῦ κηρύγματός της καί της ἀποστολῆς της. Ἡ συνείδησις αὕτη διαζωγραφίζεται ὑπό τοῦ Παύλου στήν ἀποχαιρετιστήρια ὁμιλία του πρὸς τοὺς Πρεσβυτέρους της Ἐκκλησίας της Ἐφέσου, στοὺς ὁποίους ἐτόνισεν ὅτι «οὐδέν ὑπεστειλάμην τῶν συμφερόντων τοῦ μή ἀναγγεῖλαι ὑμῖν καί διδάξαι ὑμᾶς δημοσίᾳ καί κατ' οἴκους, διαμαρτυρόμενος Ἰουδαίοις τε καί Ἑλλήσιν τήν εἰς Θεόν μετάνοιαν καί πίστιν εἰς τόν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν» (Πράξ. 20,20-21). Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρωπίνου γένους προδιαγράφει τό ἐπιτακτικόν καθῆκον της Ἐκκλησίας, καθὼς καί αὐτήν ταύτην τήν ὑπαρξίν καί ἐκλογήν τῶν Ἀποστόλων καί τῶν λοιπῶν πρὸς τό ἔργον τοῦτο ὁργάνων της Ἐκκλησίας. Χωρίς τό καθῆκον καί τό ἔργον τοῦτο, οὐδεὶς ἄλλος λόγος ὑπαγορεύει τήν ἰδρύσιν της Ἐκκλησίας καί τήν ἐκλογήν τῶν Ἀποστόλων καί τῶν λοιπῶν ὁργάνων αὐτῆς. Γι αὐτό ἀκριβῶς καί ὁ Παῦλος «ἐδημηγόρει τά περί Χριστοῦ διηγούμενος ἐν πεποιθήσει» ὅτι «οὐδενός λόγου ποιῶμαι τήν ψυχὴν τιμίαν ἐμαυτῷ ὡς τελειώσω τόν δρόμον μου καί τήν διακονίαν ἣν ἔλαβον παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, διαμαρτύρασθαι τό εὐαγγέλιον της χάριτος τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 20, 24 . Πρβλ. 14,15).

ΧΙΟΙ ΤΙΜΗΣΑΝΤΕΣ ΤΗΝ ΧΙΟΝ

«Παπά Μικές ό Χίος»
(ό Κληρικός, ό Νομικός, ό Λόγιος)

Του κ. Νικολάου Τακ. Αμύγδαλου

Επ. Προέδρου Έφετών

Τόν πρωταρχικόν προβληματισμόν τών ασχολουμένων μέ τήν έφαρμογήν τών Νόμων (Δικαστών, Δικηγόρων, Συμβολαιογράφων, Στελεχών Διοικήσεως κ.τ.λ.) συνιστά τό έρώτημα περί του έν έκάστη (συγκεκριμένη) περιπτώσει έφαρμοστέου Κανόνος Δικαίου. Καί τουτο διότι αρχήθεν ό έφαρμοστής έρχεται αντιμετώπος πρός τόν έφιάλτην τής πολυνομίας, ως ό κολυμβών ναυαγός πρός τόν τρικυμιώδη ώκεανόν. Τήν έκτασιν του προβλήματος αντιλαμβάνεται τις εάν αναλογισθῇ ότι από τής συστάσεως του Νέου Έλληνικού Κράτους έχουν έκδοθῇ περί τας τριάκοντα χιλιάδας (30.000) Νόμων (έκτός Συνταγμάτων, Συντακτικῶν Πράξεων, Ψηφισμάτων, Βασιλικῶν καί Προεδρικῶν Διαταγμάτων καί Υπουργικῶν Αποφάσεων).

Μόνον από τής έφαρμογῆς του έν ισχύι Συντάγματος (1975) οί ψηφισθέντες Νόμοι υπερβαίνουν κατά πολύ τόν αριθμόν τών τεσσάρων χιλιάδων (4.000). Βεβαίως δέν είναι ἅπαντες έν ισχύι. Αλλά τουτο αποτελεί έτερον έφιάλτην. Διότι ή κατάργησις τών μή ισχυόντων δέν είναι πάντοτε ρητή. Είναι καί σιωπηρά ή λανθάνουσα. Δί' όλους τούς άνωτέρω λόγους τυγχάνει άνεκτιμήτου αξίας ή κωδικοποίησις τών ισχυόντων Νόμων. Αλλ' ή κωδικοποίησις αὕτη αποτελεί ἄθλον Ηράκλειον, δι' ό καί άνέκαθεν, εάν δέν έπραγματοποιεῖτο υπ' αὐτῆς τής Κρατικῆς Έξουσίας (ως ό «Θεοδοσιανός Κώδιξ», κατά τόν 5ον μετά Χριστόν αἰώνα, ή «Ιουστινιάνειος Κωδικοποίησις» κατά τόν 6ον μετά Χριστόν αἰώνα, τά «Βασιλικά» του Λέοντος Στ' του Σοφοῦ, κατά τόν 10ον μετά Χριστόν αἰώνα), αλλ' υπό ιδιωτών, οί τελευταῖοι οὔτοι ἦσαν Γίγαντες τής Νομικῆς Έπιστήμης!

Έκ τών μή Κρατικῶν Κωδικοποιήσεων ή τυχούσα τής ευρυτέρας χρήσεως έν τῇ Βυζαντινῇ καί τῇ Νεωτέρα Έλλάδι είναι ή έν έτει 1345 μ.Χ. δημοσιευθεῖσα υπό του έν Θεσσαλονίκη Δικαστου Κωνσταντίνου Αρμενοπούλου περιώνυμος « Ε Ξ Α Β Ι Β Λ Ο Σ ».

Αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ὡς Νομική Πυξίς ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ τῶν Νομικῶν μας ἐπὶ ἑξακόσια ἀκριβῶς ἔτη (1345 - 1945).

• • • • •

Τόν 18ον αἰῶνα, μεταξύ τῶν ἐν Βλαχία (παραδουναβίῳ Ἡγεμονίᾳ) Ἑλλήνων, διέπρεπε καὶ ὁ ἐκ Χίου καταγόμενος Ἱερεὺς Μιχαήλ Φωτεινός ἢ Φωτεινόπουλος. Ὁ Ἱερεὺς, γνωστός καὶ ὡς «π α π ᾶ Μ ι κ έ ς ὁ Χ ι ο ς», ἦτο πεπαιδευμένος. Ἐτύγχανε κάτοχος θαυμαστῆς ἐκκλησιαστικῆς τε καὶ θύραθεν μορφώσεως.

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ Βλαχία ἐστερεῖτο Συλλογῆς τῶν ἐν ἰσχύι Νόμων. Ἐφ' ᾧ καὶ κατὰ τὴν δεκαετίαν τοῦ 1760 ὁ Ἡγεμὼν αὐτῆς Ἰωάννης Ροκοβίτζας, αἰσθανθεὶς τὴν ἀνάγκην τῆς ἐλλείψεως, ἐξέδωσε Χρυσόβουλον, διὰ τοῦ ὁποίου, πρὸς σύνταξιν Ἐπισήμου Συλλογῆς τῶν ἐν ἰσχύι Νόμων, ἐπέλεξε, μεταξύ ὁ λ ω ν τ ῶ ν Ν ο μ ι κ ῶ ν τ ῆ ς Χ ῶ ρ α ς, τὸν συμπατριώτην μας Ἱερέα.

Εἰς τὸ Χρυσόβουλον ὁ Ἡγεμὼν ἀναφέρει ὅτι διὰ τὸ ἔργον τῆς Σ υ λ - λ ο γ ῆ ς τ ῶ ν Ν ό μ ω ν διορίζει:

- » ἄνδρα δόκιμον καὶ ἀρμόδιον,
- » τὴν τε θύραθεν
- » καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν
- » ἐγγεγυμνασμένον
- » καὶ πρὸς τοὺς Νόμους
- » εὐφυῶς ἔχοντα,
- » τόν τιμιώτατον
- » καὶ λογιώτατον ἄρχοντα
- » ὑπατον τῶν φιλοσόφων
- » τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας,
- » Μιχαήλ Φωτεινόν, Χ ι ο ν,
- » τόν καὶ μέγαν παχάρνικον
- » χρηματίσαντα παρ' ἡμῖν
- » καὶ Μέγαν Γραμματικόν».

Ὅτι ὁ Χίος κληρικός ὀνομάζεται «ὑπατος τῶν φιλοσόφων τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας», σημαίνει, ὡς ἐπισημαίνει ὁ Κωνσταντῖνος Ἀμαντος, ὅτι καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἶχεν ἐργασθῆ καλῶς ἢ εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας, ἀξίας τοῦ παλαιοῦ μεγάλου τίτλου.

• • • • •

Ὁ σπανίας μορφώσεως καί ικανότητος Χίος ἱερωμένος ἐξετέλεσε πράγματι τό εἰς αὐτόν ἀνατεθέν τιτάνιον κωδικοποιητικόν ἔργον, μή περιορισθεὶς μάλιστα εἰς Νόμους καί Κανόνας, ἀλλά συμπεριλαβὼν καί τὰς τοπικάς συνηθείας τῆς Βλαχίας.

Ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου ἦτο:

- « Νομικόν Πρόχειρον
- » ἐξενεχθέν
- » ἀπὸ πάντων τῶν καθολικῶν νομίμων
- » ἐκκλησιαστικῶν καί βασιλικῶν
- » παρὰ τοῦ τιμιωτάτου τε καί λογιωτάτου
- » ὑπάτου τῶν φιλοσόφων
- » τῆς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας
- » καί πρώην μεγάλου παχαρνίκου
- » Μιχαήλ Φωτεινοπούλου, Χίου,
- » μεταφρασθέν εἰς ἑλληνικὴν ἀπλὴν διάλεκτον
- » παρὰ τοῦ αὐτοῦ,
- » καί διαιρεθέν εἰς τρία βιβλία,
- » Ἀνθολογία δέ
- » βασιλικῶν Νόμων καί
- » ἐκκλησιαστικῶν Κανόνων
- » ὀνομασθέν.
-
- » Ἐν Ἐτει αψξστ (1766) »

• • • • •

Διὰ τήν, κατὰ τήν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας χρηματίσασαν, καταφύγιον τῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων διωκομένων Ἑλλήνων καί τόπον ἀνθήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, Ἡγεμονίαν τῆς Βλαχίας, ἡ σημασία τῆς Συλλογῆς τοῦ Παπα Μικέ τοῦ Χίου δύναται νά παραβληθῇ, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, πρὸς τήν, διὰ τήν Βυζαντινὴν καί Μεταβυζαντινὴν Ἑλλάδα, τοιαύτην τῆς προμνημονευθείσης «Ἐξαβίβλου» τοῦ Κωνσταντίνου Ἀρμενοπούλου. Ὑπῆρξαν ἀμφότεραι μεγίστης σπουδαιότητος καί ὑψίστης πρακτικῆς χρησιμότητος διὰ τοὺς θεράποντας τοῦ Δικαίου.

• • • • •

Ἀλλὰ τό «Νομικόν Πρόχειρον» δέν ἦτο τό μοναδικόν νομικόν ἔργον τοῦ Χίου λογίου κληρικοῦ. Ἅτερον αὐτοῦ νομικόν σύγγραμμα εἶναι ἡ «Εἰσαγωγή τῶν Νόμων, ἥτοι τὰ Ἰνστιτουῦτα κατ' ἐπιτομήν».

Προδήλως καί τοῦτο ἐγράφη πρὸς ὑποβοήθησιν τῶν νομικῶν (προεχόντως τῶν ἐξ αὐτῶν νεοσσῶν τῆς ἐπιστήμης) ἀλλ' ὄχι μόνον.

Πέραν τῶν ἀνωτέρω, ὁ συμπατριώτης διανοούμενος Ἱερεὺς ἔγραψε καί βιβλιογραφικόν ἔργον, ἐπιγραφόμενον «Πυξίον».

Λίαν εὐφήμου ὁμως μνείας τυγχάνει ἄξιον ἰδίως τό Σύγγραμμά του τό ἐπιγραφόμενον:

« Παιραινέσεις Μιχαήλ Φωτεινοῦ τοῦ ἐκ Χίου, συντεθεῖσαι παρ' αὐτοῦ καί ἐκδοθεῖσαι πρὸς τόν υἱόν αὐτοῦ »

(1781 Μαρτίου 20, ἐν Βουκουρεστίῳ).

• • • • •

Ὁ υἱὸς τοῦ ἱερέως Μιχαήλ Φωτεινοῦ ὠνομάζετο Θεόδωρος. Διέπρεψε δέ καί οὗτος ἐν τῇ ξένη. Ἦτο Ἀρχων «Σερδαρῆς», ἥτοι Ἀρχηγός Στρατοῦ. Καί αὐτοπροσδιωρίζετο ὡς «Θεόδωρος Φωτεινός ὁ ἐκ Χίου».

Ἦτο λοιπόν ὑπόθεσις οἰκογενειακὴ τῶν Φωτεινῶν ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν Μυροβόλον πατρίδα, ἧς καί ἐγένοντο οὗτοι διαπρύσιοι πρέσβεις ἐν τῇ ξένη...

Βιβλιογραφία : Κωνσταντίνου Ἀμάντου: «ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΧΙΟΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΝ 1566 - 1822 », σελίδες 156 - 158).

* * *

**ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΦΥΛΛΟ
ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟ ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ
κ. ΜΑΡΚΟΥ**

- Εκδότης: Η ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ.
- Απευθύνεσθε: «ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ» - Τερά Μητρόπολις Χίου, Ψαρῶν καί
- Οἰνουσσῶν - Κων. Ἀμάντου 24, Τ.Κ. 82100 - ΧΙΟΣ.
- Ἡ «ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ» διανέμεται δωρεάν.
- Δεκτές αὐτοπροαίρετες δωρεές ἀναγνωστῶν, ὑπὲρ τοῦ κατηχητικοῦ καί φιλανθρωπικοῦ ἔργου.

Ἱερὰ Εἰκὼν
τῆς Παναγίας Ἐρειθιανῆς
Βροντάδου.

Ὁ Ἱερὸς Ναὸς Μεταμορφώσεως Σωτῆρος Χριστοῦ Λειβαδίων, πόλεως Χίου.

